

ΝΑ ΜΗΝ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΙΩ. Αυτό ήταν το βάσανο της μάνας μου, αλλά εγώ την κατάπια. Είχα την κακή συνήθεια να χώνω στο στόμα μου τα πάντα: μολύβια, σβηστήρες... Από αμηχανία, μάλλον. Όσπου ήρθε και η σειρά της ψηφίδας. Γυάλινη, θαμπή, με επίστρωση χρυσού. Μία και μοναδική. Πώς βρέθηκε στα συρτάρια μας, αδιευκρίνιστο. Τη θυμόταν και η μάνα μου απ' τη μάνα της, τη Δέσποινα. Δηλαδή τη γιαγιά που δεν γνώρισα. Αλλά ούτε και η μητέρα μου τη γνώρισε καλά. Με το που έγινε η «ανταλλαγή» των πληθυσμών, το «μουμπαντιλέ», όπως τη λένε οι Τούρκοι, εκείνη ασθένησε και πέθανε. Ανατολικοθρακιώτες απ' το Ουσκούπ – τον Σκοπό, κωμόπολη εύρωστη, δίπλα στις Σαράντα Εκκλησιές.

Η ψηφίδα βρισκόταν, λέει, στο σπίτι από πάντα. Κατευθείαν απ' την Αγια-Σοφιά. Μπήκε ο Πορθητής, Μεχμέτ ο Β', και τα ψηφιδωτά που έδειχναν πρόσωπα εξαφανίστηκαν. Γιατί ο Προφήτης τους δεν ήθελε απεικονίσεις θρησκευτικών φαντασιώσεων. Μινιμαλιστής, αυστηρός και απόλυτος.

Έτσι σβήστηκαν μορφές και παραστάσεις απ' την Αγια-Σοφιά... Και επ' αυτού θυμάμαι ένα πολύ ωραίο

διήγημα του Ισμαήλ Κανταρέ που μιλά για την εκθαμβωτική φλασιά που άρπαξε τα μάτια του Πορθητή, του Φατίχ, σαν πρωτομπήκε στον περιλαμπρο ναό. Πώς να καταστρέψεις εκείνο το θάμπος; Τελικά έπεσαν δίπλα του οι «φανατικοί» και τον έπεισαν να σοβατίσει τους τοίχους. Χιλιόμετρα τέχνης. Στρέμματα αγίων και αγγέλων. Ένας αρχιτέκτονας χριστιανός ανέλαβε το έργο – αλλά πώς να πάει το χέρι του; Κι έτσι πέρασε ένα ημιδιαφανές στρώμα ασβέστη πάνω απ' το αγιωτικό πανόραμα των επηρμένων καλλιτεχνών της Εκκλησιάς του Ιουστινιανού και των άλλων. Της Μεγάλης Εκκλησιάς. Να ηρεμήσει ο χρυσός και η αυτοκρατορική παρέλαση των γκιαουρήδων θεών. Κάπως αλλιώς, βέβαια, πιο δραματικά, τελειώνει το διήγημα του Κανταρέ...

Πάντως την ψηφίδα την κατάπια και ήρθε το πάνω κάτω. Με ζητούμενο το «πιο κάτω». Να τη βγάλω. Όταν πάθαινα «τα λαιμά μου» και η γκρίνια κορυφωνόταν, για παρηγοριά και ψυχοθεραπευτική αγωγή μου έφερναν καμιά διακοσαριά φωτογραφίες, παλιές, μέσα σε ένα χαρτονένιο κουτί για πουκάμισα. Και την ψηφίδα. Κρυμμένη σε βελούδινο σακούλι. Τη χάιδευα, την έβαζα αντίκρυ στον ήλιο να της θερμάνει το πηχτό γυαλί με τη χρυσή επιδερμίδα, τη γευόμουν να νιώσω τη νοστιμιά της δόξας και της καταστροφής.

Τελικά η ψηφίδα –το «ψηφιδωτό», όπως το λέγαμε– βγήκε ύστερα από ώρες αγωνίας, υστερίας και μαχών με καθαρτικά και άλλα αηδή σκευάσματα της διευκόλυνσης. Νομίζω, κι ας έχουν περάσει πενήντα τόσα χρόνια από

τότε, ότι παρέμενα ψύχραιμος κι έτοιμος για τις συνέπειες. Προικισμένος με πείσμα και αχαλίνωτη φαντασία, αποφάσισα ότι η ψηφίδα με μπόλιαζε αενάως με την ιστορία της Αγια-Σοφιάς της Κωνσταντινούπολης και της γοητείας ενός ιστορικού φιλμ με θέμα τη σχέση Ιουστινιανού και Θεοδώρας. Δηλαδή μια τούρτα ψευδοϊστορικών επεισοδίων με θεαματικές αρματοδρομίες και λαγνεία απ' την εξάισιας αταλαντοσύνης σταρ Τζιάννα-Μαρία Κανάλε, που υποδυόταν τη Θεοδώρα.

Μετά την «έξοδο» της ψηφίδας, το Βυζάντιο ξεχάστηκε. Το σκέπασε η ανεπάρκειά μου στα Μαθηματικά, η εφηβεία και μια απέραντη έρημος μοναχικών αμμόλοφων χωρίς όνομα. Χάσαμε και την ψηφίδα...

Όσο για την Κωνσταντινούπολη, εξατμίστηκε. Στη θέση της αναδύθηκε μια ισχυρή ραδιοφωνική κεραία που μετέδιδε πεντακάθαρα ελαφρά και κλασική μουσική. Ένα ευτράπελο κλικ μετέθεσε τη συμπλεγματική αύρα της Άλωσης στους ρυθμούς του άσματος «Ιστανμπούλ-Κωνσταντινούπολη», διά της φωνής του Εβραιο-τουρκο-μεξικάνου Ντάριο Μορένο. Αυτό ήταν!

Τα παραπάνω διαδραματίστηκαν στην εύκρατη για παντός είδους παρεξηγήσεις δεκαετία του '50. Κάτοικος Αλεξανδρουπόλεως τότε εγώ, οπότε τα τουρκικά ερτζιανά έφταναν απείρως πιο ευκρινή απ' τα αθηνοκεντρικά στο ραδιόφωνο-έπιπλο του σπιτιού μας.

Κατά περιέργο τρόπο, αν και παιδί γονιών προσφύγων –απ' την Αδριανούπολη ο πατέρας μου–, δεν είχα απολύτως καμιά άποψη για τους Τούρκους. Τους είχα απλώς τοποθετήσει επιπόλαια στην πρώτη βαθμίδα τριχοφυΐας και ασχήμιας, λόγω των «Κλασικών εικονογραφημένων»,

που τους παρίσταναν σαν κάτι μεταξύ καλικάντζαρου και ώριμης ντομάτας: κόκκινες μύτες γερτές σαν γιαταγάνια, σαρίκια, σαλβάρια και κοιλιές ζωσμένες διάφορα άβολα όπλα. Σε αντίθεση με τους χριστιανούς, που απέπνεαν αίγλη πολιτισμού και μια παρανοϊκή αίσθηση ζεν-πρεμιέ, συνήθως άτρωτοι και πάντα με λαμπρές προοπτικές happy end.

Ομολογώ ότι, πέρα απ' τις γιορταστικές εκδηλώσεις της 25ης Μαρτίου με τα θεατρικά σχετς όπου οι Τουρκαλάδες πασάδες μιλούσαν προτάσσοντας το «ορέ για-ούρ» και άλλα παρεμφερή ερεθιστικά, δεν με απασχολούσαν. Έτσι κι αλλιώς ήταν οι βάρβαροι που θα κάθονταν στο δίκαιο σκαμνί της Ιστορίας, μόλις ο «εξαδάχτυλος» διάδοχος Κωνσταντίνος (του Παύλου και της Φρειδερίκης) ανέβαινε στο θρόνο του ελληνικού Βασιλείου. Φυσικά, με την πρόθυμη συνεργασία της Παναγίας, που, όπως μας έλεγαν οι παλιοί συγκινητικοί δημοδιδάσκαλοι, είχε υιοθετήσει παιδιόθεν τη Βασιλεύουσα.

Ως μαθητές του καιρού εκείνου, δικαιούμασταν μια ελαφρά έως βαρύτατη σύγχυση γύρω απ' τα εθνικά και τα εν γένει μεγαλοϊδεατικά θέματα. Ουδέποτε διδαχθήκαμε τα των Συνθηκών Σεβρών και Λωζάνης κι έτσι μάλλον απορούσαμε γιατί στη Δυτική Θράκη ζούσαν τόσοι μουσουλμάνοι ή γιατί ο Οικουμενικός Πατριάρχης επέμενε να βρίσκεται στην Πόλη. Και για πολλά άλλα σχετικά απορούσαμε, παρά την προσφυγική μας καταγωγή, αμβλυμένη όμως από καιρό.

Στο μυαλό μου η Κωνσταντινούπολη των επτά λόφων, των Κομνηνών και των καταπικραμένων Παλαιολόγων είχε εξοριστεί σε μια ιδεατή όαση ναφθαλίνης, περιμένοντας το

λυτρωμό. Αυτή η «άλλη», που βρισκόταν στη θέση της παλαιάς βυζαντινής, δεν ήταν παρά μια μεγάλη κακιωμένη σαλάτα με ξέφτια περηφάνιας κι έναν ταλαιπωρημένο ελληνισμό, που περίμενε πώς και πώς τους θιάσους της Βέμπο και των αδελφών Καλουτά για να ξεσκάσει.

Η Αλεξανδρούπολη, σαν συνοριακός, ακριτικός και σιδηροδρομικός κόμβος, μας έδινε αφορμή και για περαιτέρω παρανοήσεις, κατόπιν μάλιστα των φρικαλεοτήτων των «Σεπτεμβριανών» του 1955 στην Πόλη. Τότε, δηλαδή, που έξαλλοι υποκινούμενοι Τούρκοι έκαναν γυαλιά καρφιά τα ελληνικά και τα αρμένικα μαγαζιά της σημερινής Ιστικλάλ τζαντεσί, της πάλαι ποτέ ένδοξης Μεγάλης Οδού του Πέρα, με τα ονομαστά καταστήματα και τους ευρωπαϊκού οίστρου πελάτες.

Κι αυτό ξεχάστηκε γρήγορα, αλλά, όταν κρέμασαν αργότερα τον πρωθυπουργό Μεντερές «προς παραδειγματισμόν», κατά τα πρότυπα της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, θυμηθήκαμε την προφητεία για ικανοποίηση των ελληνικών πόθων.

«Η Παναγία έστειλε μήνυμα...» είπαν κάποιοι.

Το δράμα της καταστροφής των Ρωμιών στην Ιστικλάλ ή «Grande Rue de Péra» συνέπεσε χρονικά με το αφόρητου ρομαντισμού φιλμ *Η ωραία του Πέραν*, μια παντελώς γιαλαντζί εκδοχή του Ρωμαίου και της Ιουλιέτας, βασισμένη στο ομώνυμο βιβλίο του Τυμφρηστού, των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα, που δημοσιευόταν σε συνέχειες στην εφημερίδα *Αστραπή*. Το «Τυμφρηστός» δεν ήταν παρά το ψευδώνυμο του Καρπενησιώτη Δημητρίου Παπαδοπούλου, που σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη, απ' όπου απελάθηκε το 1912 –στην ακμή των

Νεότουρκων— για «εθνικούς» λόγους. Ανάμεσα στα κορυφαία έργα του Τυμφρηστού και η *Χειραφετημένη κακούργα* (!!!), που δυστυχώς μου διαφεύγει. Στον κινηματογράφο την *Ωραία του Πέραν* τη μετέφερε ο Ορέστης Λάσκος το 1952 και χάλασε κόσμο, ειδικά μεταξύ των προσφύγων, που έτρεχαν να δουν τις ομορφιές της Πόλης, αλλά και να θρηνήσουν τον τραγικό έρωτα του Αιμίλιου και της Ερμιόνης (η οσονούπω *Ωραία*).

Δυστυχώς, κι εδώ παίζει ρόλο η ηλικία: είδα την ταινία σε πρώτη προβολή, αλλά μερικά χρόνια αργότερα την ξανάδα στην Κομοτηνή, στον κινηματογράφο «Αστέρια», τον οποίο εκμεταλλεύοταν ο Βαγγέλης Λιβαδάς, σύζυγος της πασίγνωστης ενζενί των καιρών εκείνων Σμαρούλας Γιούλη. Πολλά χρόνια αργότερα ο Λιβαδάς έσκαγε στα γέλια όταν του διηγόμουν πως υπήρξα ένας απ' τους σαρδελοποιημένους θεατές των «Αστεριών». Ο κινηματογράφος αυτός, εξαιτίας του μουσουλμανικού πληθυσμού της Κομοτηνής, ειδικευόταν στα τουρκικά φιλμ. Χωρούσε τετρακόσιους θεατές, αλλά, τιμής ένεκεν, έχωναν οκτακόσιους ανά προβολή! Τέτοια ωραία με την *Ωραία του Πέραν*...

Κι επειδή αναφέρομαι στις κινηματογραφικές προσαμβάνουσες απ' την Πόλη, να πω ότι γκρεμίστηκε η πρόσοψη του κινηματογράφου όταν προβλήθηκε η αμιγώς τουρκική ταινία *Τρεις αλήτες της Στανμπούλ*. Εμείς, στην Αλεξανδρούπολη, μουσουλμάνους τουρκικής καταγωγής δεν είχαμε. Μόνο αυτούς που σήμερα αποκαλούμε «Ρομά». Ως «κατσίβελους» ή «τουρκόγυφτους» τους ξέραμε, μελαψούς και τουρκόφωνους, αλλά με βαρύτιμο ιστορικό παρελθόν, αφού οι πρόγονοί τους κατάγονταν απ' την Αίγυπτο —άλλωστε και η λέξη «γύφτος» απ' το

«Αιγύπτιος» λένε ότι προέρχεται– ως ακόλουθοι, φύρδην μίγδην (τουρκιστί: αλάτζαλα-μπουλάτζαλα), του στρατού του Ιμπραήμ, γιου του εκ Καβάλας Μωχάμετ Άλι. Παρ' όλα αυτά, «κατσιβελιοι» και απολύτως «ευπρεπείς» συμπολίτες μας όρμησαν να καταπιούν όλα τα εισιτήρια, για να θαυμάσουν το συγκεκριμένο εκ Τουρκίας φιλμ.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, κι αφού έγιναν επώδυνες απελάσεις Ρωμιών της Πόλης, μετά το 1964, αναθερμάνθηκε πανελλαδικά το καλλιτεχνικό ενδιαφέρον για τη γείτονα, με τα έγχρωμα μελό της ακμάζουσας τουρκικής κινηματογραφίας. Απόλυτες σταρ των κοινωνικών αυτών αριστουργημάτων η Χούλια Κότσογιγίτ και η Τουρκιάν Σοράι. Σε αρκετές απ' τις ταινίες παίρνει μέρος ως ηθοποιός και ο κατοπινός σπουδαίος σκηνοθέτης Γιλμάζ Γκιουνέι. Όμως όταν ο Γκιουνέι εκδήλωσε την αριστερή αισθητική των διεθνώς βραβευμένων ταινιών του, η στρατοκρατία και οι ανησυχούντες άρχοντες της Τουρκίας απαγόρευσαν διά ροπάλου την προβολή του έργου του. Έπρεπε να μπει ο 21ος αιώνας για να προβληθούν αναδρομικά στην πατρίδα του οι ταινίες του Γκιουνέι, που όμως είχε προλάβει να πεθάνει από καρκίνο πάνω στην πιο παραγωγική του περίοδο. Σήμερα στην Πόλη, Κούρδοι πλανόδιοι πωλητές αφισών έχουν στην πρωτοκαθεδρία τη βαριά, αρρενωπή μορφή του μακαρίτη Γιλμάζ Γκιουνέι. Έτσι, σαν μια μελαγχολική κίνηση αντίστασης στο υδραργυρικό κατεστημένο της γείτονας.

Ο νομπελίστας συγγραφέας και κατατρομαγμένος απ' τους «Γκρίζους λύκους» Ορχάν Παμούκ κάνει αναφορές στα θέματα αυτά στο *Μαύρο βιβλίο* (Kara kitap), καθώς ο ήρωάς του θυμάται μια προ του Οζάλ Ιστανμπούλ.

Έτσι, λοιπόν, η σχέση μου με την αλωμένη απ' τους Οθωμανούς Βασιλεύουσα παράδερνε στην ασάφεια. Εξάλλου ήμουν δηλωμένα φανατικός αθηνολάτρης. Οι πορφύρες, τα βυζαντινά ράσα, οι χωρίς προοπτική εικόνες με τα αυστηρά πρόσωπα της Αγίας Οικογένειας, οι κάθε είδους Κερκόπορτες και η μεταξωτή βαρβαρότητα οποιουδήποτε Ισλάμ με άφηναν αδιάφορο. Στην Ελλάδα των μεταπολεμικών χρόνων το Βυζάντιο ήταν συνώνυμο πλήθους ακαταλαβίστικων καταστροφών, ένας χρυσοφόρος μεσαιώνας κατάθλιψης, όπου το σπορ της τύφλωσης, σε συνδυασμό με τη μοναστηριακή κούρα (και... κουρά), απολάμβανε μιας a priori ασυλίας απ' τους ουράνιους διαχειριστές. Σιχάματα όπως η Θεοφανώ, μητέρα του Βασιλείου Βουλγαροκτόνου –κι επίσης παθιασμένου οφθαλμοκτόνου– ή ο Ανδρόνικος Κομνηνός, που χαρά του ήταν οι ακρωτηριασμοί και οι εκπλήξεις εις βάρος του Βυζαντίου, μας προξενούσαν απλώς χασμουρητό. Ίσως γιατί δεν τους διδασκόμασταν σωστά, αλλά σαν τυχαίους άρχοντες μιας παραμυθένιας αυτοκρατορίας, την οποία οι πάντες ζήλευαν και εποφθαλμιούσαν, πρόθυμοι να της βουτήξουν τη δόξα.

Στην *Ιστορία του Οργανισμού Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων* ακούσε ότι στίφη παπαδομοναχών και στολισμένων σαν λατέρνες Πατριαρχών ευλογούσαν, προσεύχονταν και καθαγιάζαν τις διαστροφικές ψευδαισθήσεις της Πόλης των Πόλεων. Τελικά τι σόι ήταν οι Βυζαντινοί που είχαν σχέση με τα Μέγαρα Αττικής, τότε δηλαδή που έστησαν την αποικία τους, το 666 π.Χ., με τον ήρωα Βύζαντα – και όχι βεβαίως την ομώνυμη ποδοσφαιρική ομάδα των Μεγάρων, γνωστή και σε μένα, τον μη ποδοσφαιρόφιλο; Πώς έδενε η Ρώμη με την αισθητική και πολιτική

του Κωνσταντίνου –που «άγιασε», αν και δολοφόνος γιου, συζύγου και μερικών άλλων συγγενών– και γιατί λύσσαξαν οι Ορθόδοξοι Ανατολικοί να τρώνε τα μουστάκια τους με τους Καθολικούς Δυτικούς για το «filioque»; Αυτά κι άλλα πολλά, στη μαθητιώσα νεολαία του '50 και του '60, τουλάχιστον, παρέμεναν μυστήρια. Εμείς, οι Ορθόδοξοι, με τους παπάδες να μας νουθετούν «όχι σεξ, όχι αυτοϊκανοποίηση, όχι σινεμά και θέατρο», ήμασταν οι καλοί. Κακοί ήταν οι Καθολικοί, που ο Πάπας τους δεν άφηγε τον παχουλό Κάρλο Πόντι να πάρει διαζύγιο, για να παντρευτεί την καημένη τη Σοφία Λόρεν. Διαλέγετε και παίρνετε.

Διάλεξα και τους έκλεισα την πόρτα στα μούτρα. Σε θεούς και δαίμονες. Για να κλείσω αυτή την οδυνηρή παράγραφο περί παρεξηγημένου Βυζαντίου, τα παιδικά μου χρόνια δέθηκαν περιέργως με δύο βυζαντινούς αυτοκράτορες: τον Ιωάννη Τσιμισκή και τον Κωνσταντίνο Παλαιολόγο. Πρώτα ο Ιωάννης Τσιμισκής, που στη Θεσσαλονίκη έγινε ο λαμπρότερος δρόμος, με τα εμπορικά και τα βαθύσκιατα πεζοδρόμια. Στην Τσιμισκή, το φθινόπωρο του 1953, σε ονομαστό Ω.Ρ.Λ. της εποχής, με πήγαν για αφαίρεση αμυγδαλών. Για χρόνια έλεγα –και γινόμουν πιστευτός– πως στην αυλή κάποιου μυστηριώδους και σκοτεινού κτιρίου, εβραιογοτθικού ρυθμού, υπάρχει νεκροταφείο αμυγδαλών. Κι εκεί, σ' έναν ομαδικό τάφο, βρίσκονται θαμμένες οι αμυγδαλές μου οι πολυπατημένες.

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, το πιο μοναχικό, βασιμισμένο αλλά και συμπαθές αγόρι ανάμεσα σε αμέτρητους Βυζαντινούς αυτοκράτορες, υπάρχει ακόμα ως δρόμος στη μεταλλαγμένη πια Αλεξανδρούπολη. Με σπίτια ανθρώπινης κλίμακας τότε, ήταν ο δρόμος που οδηγούσε από το

Γ' Δημοτικό Σχολείο, όπου φοιτούσα, στους δρόμους της εξοχής. Στο τέρμα της Παλαιολόγου, οι γειτονιές αραιώναν κι άρχιζαν απ' τη μια τα χωράφια κι απ' την άλλη ένα ωραίο δασύλλιο με πεύκα. Οι χώροι των εκδρομών μας. Τη χαρά τού πηγαϊμού, με τραγούδια και γέλια, και την επιστροφή τής κούρασης και της μεσημεριάτικης πείνας θυμάμαι. Η Κωνσταντίνου Παλαιολόγου γέμιζε φωνές και ρυθμικά στιχάκια, όπως:

*«Ίπι, ίπι, -ούμε
 σας ευχαριστούμε.
 Ίπι, ίπι -άσαμε
 και πολύ πεινάσαμε...»*

Και ουδείς συσχέτιζε τον τελευταίο αυτοκράτορα του Βυζαντίου με την εκδρομή, την πείνα και την ελαφρά βαριεστιμάρα εκείνες τις τόσο μακρινές μεσημεριάτικες ώρες, που επιστρέφαμε φορτωμένοι σκόνη και πληγιασμένα γόνατα.

Χρόνια αργότερα, διαβάζοντας τα εξαίσια βιβλία του Ράνσιμαν¹, σκεφτόμουν πώς θα του φαινόταν αν του

1. Από τους γνωστούς και γλαφυρούς ιστορικούς της μεσαιωνικής περιόδου. Το πλήρες όνομά του ήταν Τζέιμς Κόχραν Στήβεν Ράνσιμαν. Γεννήθηκε το 1903 στη Σκωτία. Διέθετε, πέρα από τις σπουδές του, μεγάλα επικοινωνιακά χαρίσματα και ταλέντο στις ξένες γλώσσες. Σε ηλικία... τριών ετών ξεκίνησε να μαθαίνει γαλλικά και στα έξι του λατινικά, για να ακολουθήσουν τα ελληνικά και τα ρωσικά. Προς το τέλος της ζωής του μιλούσε, μεταξύ άλλων, αραβικά και τουρκικά. Στο Κέμπριτζ φοίτησε κοντά στον διαπρεπή βυζαντινολόγο Τζ. Μπάγκανελ Μπιούρυ, τον οποίο και διαδέχθηκε αργότερα στην πανεπιστημιακή έδρα.

Την Ελλάδα τη γνώρισε το 1925, όταν επισκέφθηκε τη Μονεμβασιά και λίγο αργότερα την Αθήνα. Στην Αθήνα θα ξαναβρεθεί μετά τον πόλεμο, στα χρόνια του Εμφυλίου, ως διευθυντής σπουδών στο Βρετανικό Συμβούλιο. Τα έργα του αφορούν το Βυζάντιο -στην Ελλάδα ως βυζαντινολόγος είναι γνω-

εξηγούσαμε πόσο ανιστόρητα αθώοι υπήρξαμε, μολονότι περπατούσαμε νυχθημερόν σε οδούς με ονόματα Βυζαντινών αρχόντων, στρατηγών, πατριαρχών και συναφών παρatreχάμενων. Έπρεπε να κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι για να εκδοθούν στα ελληνικά βιβλία ιστορικών ή μυθιστορίες εμπνευσμένες απ' το Βυζάντιο, ώστε να πάρουμε μια ιδέα για το ρόλο του οξύμωρου ελληνικού μεσαίωνα και την ένοχη χλιδή της ευσεβέστατης Πόλης που εξόργιζε τους πάντες.

Τελικά εξόργισε και τον Κεμάλ Ατατούρκ, κι έκανε πρωτεύουσα της τουρκικής Δημοκρατίας την Άγκυρα. Απ' το μεγαλείο του Ντολμά Μπαχτσέ, στην περιοχή Τσάνκαγια της Άγκυρας. Δεν ήθελε η πρωτεύουσα της νεοσύστατης κεμαλικής Δημοκρατίας να θυμίζει αυτοκράτορες και σουλτάνους. Την απαξίωσε, τιμωρώντας την να γίνει επαρχιακή. Υπερβολές του Κεμάλ, που η μοίρα το 'φερε να πεθάνει στην Πόλη το 1938, με σάπιο συκώτι απ' το ρακί και τις κατάρες. Φυσικά το μαυσωλείο του (που πιο μαυσωλείο δεν γίνεται) βρίσκεται στην Άγκυρα. Όμως στο Χαρμιγιέ Μουζεσί, στο Πολεμικό Μουσείο, μπορεί ο επισκέπτης να δει πάμπολλα προσωπικά αντικείμενα του Ατατούρκ σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο: απ' τις μεταξωτές πιτζάμες του ως τις μπότες του και τα γυαλιά ηλίου.

Οι πολυπληθείς Έλληνες επισκέπτες της Πόλης –που είναι, ίσως, οι καλύτεροι τουρίστες για τους Τούρκους, απ' την τελευταία δεκαετία του 20ού αιώνα και ύστερα– δεν

στός– αλλά και την ευρύτερη μεσαιωνική συμπεριφορά των Βαλκανίων, την πολιτική και θεολογική διάσταση της Δυτικής και της Ανατολικής Εκκλησίας, την Ιστορία του μεσογειακού κόσμου με επίκεντρο το μεσαιωνικό βασίλειο της Σικελίας και αρκετά άλλα. Πέθανε το 2000, σε ηλικία 97 ετών, στο Λόκερπι της Σκοτίας.

περιλαμβάνουν στην ατζέντα των αξιοθέατων το Χαρμπιγιέ. Κι όμως. Εκεί μπορεί κανείς να συγκρίνει την παράλληλη «Ιστορία» των δύο λαών, κι ας ανατριχιάζει με τις παραστατικές ελαιογραφίες του επίσημου ζωγράφου της Αυλής του Αμπντούλ Χαμίτ, του Ιταλού Φάουστο Τζονάρο.

Ο Τζονάρο απεικόνισε το καταστροφικό και «μαύρο» 1897, μια χρονιά-κόλαση για τους Έλληνες, που, υπό την πεφωτισμένη αδεξιότητα του βασιλιά Γεωργίου Α', βρεθήκαμε μπλεγμένοι σε μια θανατερή περιπέτεια, η οποία δεν έχει ακόμη αξιολογηθεί με πλήρη αντικειμενικότητα. Είναι μάλλον σοκαριστικό για τον μέσο Έλληνα να αντιχρίζει πτώματα ευζώνων και από πάνω τους την περήφανη ημισέληνο και τα φέσια των Τούρκων, ατσαλάκωτα, τρεις βαθμίδες πιο σκούρα απ' τα κόκκινα μπαϊράκια. Στα μουσεία ο χρόνος δείχνει νεκρός, αλλά το στομάχι του Έλληνα τουρίστα χρειάζεται προετοιμασία για να αντέξει την Ιστορία από τη μεριά της Τουρκίας.

Όμως η Ιστορία τα 'χει αυτά... Κι αφού οι Τούρκοι φέρουν το εύσημο του «προαιώνιου εχθρού», όπως λέει κι ένα άσμα απ' την οπερέτα *Βαφτιστικός* του Θεόφραστου Σακελλαρίδη, είναι λογικό η χαρά τους να 'ναι λύπη μας και το αντίθετο. Μόνο τρελός θα πίστευε ότι οι Τούρκοι στις 29 Μαΐου θρηνούν την Άλωση της Πόλης και... μας στέλνουν SMS συγγνώμης! Θεωρητικά εχθροί, αντικειμενικά όμως άσπονδοι φίλοι αλλά και φίλοι. Κάποιοι υπερέλληνες πάσχουν από ανίατη τουρκοφοβία και εκπλήσσονται απ' την ευγένεια που συναντούν στην Πόλη, αφού τρέφουν την πεποίθηση πως θα γεμίσουν ακατονόμαστους ιούς έτσι και κάνουν χειραψία με Τούρκο κι άλλα τέτοια γραφικά που διαιωνίζονται, παρά τα μεγάλα τουριστικά ανοίγματα.

Επειδή ξεκίνησα γράφοντας για την περιπέτεια της ψηφίδας, τώρα, που προχωρεί το χειρόγραφο, μπορώ να σας εξομολογηθώ πως η ψηφίδα, αν και είναι βέβαιο πως εξαφανίστηκε, έχω την υποψία ότι αφομοιώθηκε απ' τον οργανισμό μου. Είπαμε τότε ότι «βγήκε» –ορικιζόμενοι πως την ανακάλυψα, το πίστεψα κι εγώ κάποια στιγμή– αλλά, τώρα που ανακαλώ τα γεγονότα, μάλλον δεν βρέθηκε ποτέ. Ένα διάστημα έζησα με το φόβο ότι θα έφραζε μια απ' τις βασικές μου αρτηρίες και θα πέθαινα. Ξαφνικά. Μόνο εγώ θα γνώριζα το βυζαντινό μυστικό, δηλαδή ότι με σκότωσε μια ψηφίδα απ' την Αγια-Σοφιά. Κι όλα αυτά εξαιτίας της Άλωσης και του ζήλου των καταστροφέντων αριστουργηματικών ψηφιδωτών, που ζαλίζονταν απ' τις απόκοσμες λάμψεις τους...

Πρώτη φορά πήγα στην Πόλη το 1972, τον Αύγουστο. Μόλις είχα απολυθεί απ' το στρατό και με έτρωγε μια μάλλον νοσηρή περιέργεια να τη γνωρίσω. Έφτασα αεροπορικώς, μέσω Σμύρνης, και μου φάνηκε εκτάκτως επαρχιακή, όπως δηλαδή θα την ήθελε ο Μουσταφά Κεμάλ. Εξαιρετικά παλιά, σκοτεινή, παραιτημένη και θλιβερή. Εκείνη την εποχή η Πόλη υπέφερε από έλλειψη καφέ και σωστού φωτισμού. Την έσκαβαν ανελέητα, κι από παντού ξεπηδούσαν ιστορικά ανένταχτοι αρουραίοι. Περιπάτησα εξαντλητικά στην καθαυτό Πόλη, την εντός των τειχών του Θεοδοσίου, κι αρκετά στο Πέρα.

«Πέρα» ονόμαζαν τους μαχαλάδες που ήταν «πέρα» απ' την παλιά, αληθινή βυζαντινή πολιτεία. Έπαθα σχεδόν αμέσως μια τουριστική γαστρεντερίτιδα που ωστόσο δεν με πτόησε, νιώθοντας πως κάποτε η ψηφίδα μου θα λειτουργούσε σαν μικροσίπ και θα με ξανάφερνε με σωστό

πνευματικό εξοπλισμό στην Ιστανμπούλ, που έβραζε ανήσυχα σ' έναν μωβ ζυμό απερίγραπτα δραματικών δειλινών. Αγόρασα, όπως όλοι οι επισκέπτες, δερμάτινο σακάκι και αυγά από αλάβαστρο και όνουχα, έφαγα τεράστιες ποσότητες σου-μπουρέκ (ένα είδος ζυμαρικού ογκρατέν, ψημένου σε νερό, αφού «σου» σημαίνει νερό) και πέρασα την τελευταία μου βραδιά σε ένα δευτεροκλασάτο ιταλικό ρεστοράν με σπαγγέτι μπολονέζ, στη λεωφόρο της Δημοκρατίας (Τζουμ Χουριέτ τζαντεσί), κοντά στο «Χίλτον».

Το «Χίλτον», που ήταν απ' τα πρώτα που η γνωστή αλυσίδα έχτισε στην Ευρώπη, είχε ήδη αναμνήσεις από πολλές προσωπικότητες της Τέχνης, όπως ο Τένεση Ουίλιαμς –το έμαθα δύο δεκαετίες αργότερα απ' το φωτογραφικό άλμπουμ του Αρά Γκιουλέρ– και ο Τζέιμς Μποντ-Σον Κόνερν, που είχε γυρίσει εκεί ένα μεγάλο μέρος σκηνών απ' το δεύτερο φιλμ της σειράς Μποντ, το πασίγνωστο *Απ' τη Ρωσία με αγάπη*. Κι ακόμα η Μελίνα, ο Μαξιμίλιαν Σελ, ο Πίτερ Ουστίνοφ κι ο Ντασέν, που εκεί έκαναν το *Τοπ Καπί* («Καπού» είναι το σωστό), αλλά και ο Μάνος Χατζιδάκις.

Η μουσική του Χατζιδάκι απ' το *Αμέρικα-Αμέρικα* του Ελία Καζάν, σε συνδυασμό με την ασπρόμαυρη ατμόσφαιρα της ταινίας, με στοιχείωναν όσο προσπαθούσα να αποκαλύψω τα μεταβυζαντινά στοιχεία της Πόλης. Και ναι μεν είδα μερικούς απ' τους εναπομείναντες χαμάληδες του λιμανιού στο Καράκιοϊ ζωσμένους σαμάρια, αλλά δεν εισχώρησα στη βαρύτιμη ασπρόμαυρη αίσθηση του *Αμέρικα* ούτε γι' αστείο. Η Πόλη λουζόταν ιδρώτες μες στον φωτεινό Αύγουστο κι όσο για τα κλειστοφοβικά ντεκόρ του Καζάν, αυτά ήταν προϊόντα εγχώριας κατασκευής, που στήθηκαν με το μεράκι του αλησμόνητου Βασίλη

Φωτόπουλου στο στούντιο «Άλφα», στην Αθήνα. Τα έμαθα αργότερα όλα αυτά.

Ο Αρά Γκιουλέρ, που στα τέλη της δεκαετίας του '50 ήταν ένας απ' τους λίγους της αντροπαρέας που συνόδευε τον Τένεση Ουίλιαμς στις περιηγήσεις του, θεωρείται ο κατεξοχήν ποιητής-φωτογράφος της Κωνσταντινούπολης που χάθηκε και συνεχίζει να χάνεται. Αποτύπωσε –ναι, πρόφτασε και το έκανε– όλα όσα χαρακτήριζαν την Πόλη, όλα όσα σεβάστηκε ο χρόνος έως ότου το «σέβας» υπέκυψε στις ολοένα αυξανόμενες απαιτήσεις του εκσυγχρονισμού.

Το 1972 η αίγλη αυτών των «μνημείων» μιας πληγωμένης μνήμης είχε ακόμα ισχύ. Ήδη οι πυλώνες της πρώτης και μεγαλύτερης απ' τις δύο κρεμαστές γέφυρες, που θα ένωναν την ευρωπαϊκή με την ασιατική πλευρά, ήταν στημένοι. Ευελπιστούσαν πως σε σύντομο διάστημα θα μπορούσες απ' το Ορτάκιοϊ να βρεθείς ακριβώς απέναντι, στο Μπεϊλέρμπεϊ, σε χρόνο ρεκόρ. Δεν ήταν βέβαια και λίγοι εκείνοι που ονειρεύονταν μια θεαματική αυτοκτονία απ' το δυσθεώρητο ύψος στον ταραγμένο Βόσπορο. Κι αυτά τα όνειρα έγιναν αμέσως πραγματικότητα όταν τέλειωσε το έργο, οπότε απαγορεύτηκε η γέφυρα στους πεζούς. *Yasak!* Οι Τούρκοι συνήθως σέβονται αυτή τη λέξη.

Θα περνούσε πολύς χρόνος ώσπου να ξαναβρώ τον Βόσπορο, τις δύο ολοκαίνουργες γέφυρες και να γοητευτώ απ' την ιδέα μιας δικής μου αυτοχειρίας σε πιο βυζαντινά ύδατα, όπως η γέφυρα του Γαλατά, στην είσοδο του Κεράτιου – Χαλίτς στα τούρκικα: ύδατα φορτωμένα χλιδή μόλυνσης αλλά και ανθεκτικά φαράκια, πρόθυμα να αγχιστρωθούν στις πετονιές των ερασιτεχνών φαράδιων της θρυλικής γέφυρας. Επέζησα από δειλία.

Το 1972 ήμουν πολύ νέος και η Πόλη εξαιρετικά παλιά για να ενώσουμε τις χιμείες των απογνώσεών μας. Απέφυγα την ασιατική ακτή εξαιτίας του χρόνου μου που ήταν περιορισμένος κι αφέθηκα στις τουριστικές της αθωότητες. Μια ηλικιωμένη χριστιανή ρεσεψιονίστ, σ' ένα μάλλον συμπαθές και πεντακάθαρο ξενοδοχείο, που αμέσως τη βάφτισα «θεία Κουκουνάρα», την τελευταία μέρα μου επισήμανε πως για να νιώσω τους καημούς της Ιστανμπούλ έπρεπε μια άλλη φορά να σκονίσω τα πόδια μου στον κήπο του Γκιουλ-χανέ στο Σαράι-μπουρνου, δηλαδή στη «Μύτη του Σαραγιού», στους κήπους του Εμιργκάν ή στον μεγάλο απειλητικό μπαξέ του Γιλντίζ, εκεί όπου, πίσω από πανύψηλους τείχους, βρισκόταν το πολύ νεότερο σαράι του Αμπντούλ Χαμίτ.

«Και μη σου φανεί αστείο», μου είπε, «αλλά, όταν βρεθείς σ' αυτούς τους μπαξέδες, πρέπει να 'χεις στο στόμα τη γεύση απ' τα μπαντέμ εσμεσί που φτιάχνει μια Ρωμιά στο Μπεμπέκ». Της το υποσχέθηκα.

Κι επέστρεψα πανέτοιμος για εξερευνητικά ημιτόνια ύστερα από είκοσι τέσσερα ολόκληρα χρόνια.

Τα μπαντέμ εσμεσί είναι, μαζί με τα λουκούμια, οι πιο δημοφιλείς πολιτικές λιχουδιές. «Μπαντέμ» σημαίνει αμύγδαλο και «εσμέκ» είναι το ρήμα που θα πει ζουλάω, πιέζω. Η αμυγδαλόφιχα λοιπόν αυτή, δροσισμένη ελαφρώς με ροδόνερο, ζυμωμένη με «τουζ-σεκέρ», άχνη ζάχαρη, και με πικραμύγδαλο ίσα να αρωματίζει ευχάριστα τη γλύκα, αποτελεί πραγματικά σημείο αναφοράς στη γευστική γεωγραφία της Ιστανμπούλ.

Δεν περίμενα να πάω στην Τουρκία για να τα γνωρίσω. Ένας οικογενειακός φίλος στη διεύθυνση των σιδηροδρόμων, με το σπάνιο όνομα Στίλπων, που έδειχνε ενδιαφέρον για τα παιδικά μου κατασκευάσματα –ποιήματα και μικρά θεατρικά έργα– με φίλευε «μπαντέμια» που του έφεραν συνάδελφοι σιδηροδρομικοί απ’ την Πόλη. Συνήθως μπαγιάτικα, αλλά ακόμα κι έτσι πολύ νόστιμα. Ο κύριος Στίλπων είχε πάθος με την ορθογραφία – ή, μάλλον, με την ανορθογραφία μου. Τον ενθουσίαζε να παίζει ρόλο αυστηρού διορθωτή και να μου κάνει παρατηρήσεις του στυλ: «Δεν αρκεί, Γιαννάκη μου, το πνεύμα σκέτο από μόνο του. Χρειάζεται και ορθός χειρισμός των πνευμάτων». Αφού μου «κοκκίνιζε» οξείες, περισπωμένες και δασείες ως λάθη τραγικά, θλιβερούς οιωνούς του μέλλοντός μου, στο τέλος έβγαζε απ’ τα συρτάρια του λουκούμια της κλασικής φίρμας «Χατζή Μπεκίρ» και τα απαραίτητα μπαντέμ εσμεσί, για να γλυκάνει εκείνα τα λυπημένα απογεύματα που, μολονότι με εξόργιζαν, είχαν και κάτι το συνωμοτικά επικερδές, όσον αφορά την επιμόρφωσή μου.

Την επισήμανση της θείας Κουκουνάρας για σκονισμένα παπούτσια σε μπαξέδες βαριάς ιστορικής σημασίας με γεύση μπαντεμιού, απ’ τη Ρωμιά που τα έφτιαχνε στο Μπεμπέκ –ένα απ’ τα πιο ακριβά προάστια της ευρωπαϊκής ακτής του Βοσπόρου– την είχα κατά νου όταν επέστρεψα στην Κωνσταντινούπολη, ώριμος πλέον, το 1996.

Η βυζαντινή ψηφίδα, κρυμμένη τόσα χρόνια κάπου μέσα μου, αποφάσισε να δράσει. Οργανωμένος, έφαξα και βρήκα το συγκεκριμένο κατάστημα στο Μπεμπέκ. Στην ταμπέλα του, με μεγάλα γράμματα, έγραφε: «Μεσχούρ

μπαντέμ εσμεσί». Δηλαδή, ξακουστά μπαντέμια – χειροποίητα, με γεύσεις επιπλέον φιστικιού, σοκολάτας ή πορτοκαλιού και πασπαλισμένα επιδέξια με ζάχαρη κρυσταλλιζέ. Η τιμή τους; Τρεις φορές πιο πάνω απ’ τα υπόλοιπα της αγοράς. Αγόρασα αμέσως μισό κιλό και ξαμολήθηκα στο απέραντο Γιλντίζ παρκί, μια ζυγκλοειδή έκταση που περιλάμβανε λίμνες, καταρράκτες –στεγνούς, δυστυχώς– και κιόσκια, όπως το «Μάλτα κιοσκ», ένα μικρό κομψό ανάκτορο, όπου ο ανθρωποφοβικός Αμπντούλ Χαμίτ είχε έγκλειστο τον αδερφό του, Μουράτ Ε΄, καθαιρεμένο σουλτάνο λόγω παραφροσύνης για πολλά χρόνια, ως το θάνατό του. Εκεί βρισκόταν και το αυτοκρατορικό εργοστάσιο πορσελάνης. Ο Αμπντούλ Χαμίτ ο Β΄ δεν είχε εμπιστοσύνη στο εκτεθειμένο παλάτι του Ντολμά Μπαχτσέ, που είχαν χτίσει για τον πατέρα του, Αμπντούλ Μετζίτ, οι Αρμένιοι αρχιτέκτονες Μπαλιάν. Έτσι αποφάσισε να θωρακιστεί πίσω από το πάρκο-δάσος του Γιλντίζ, σε ένα πιο λειτουργικό ανάκτορο, για να ελέγχει την κατάσταση.

Κατάπινα μπαντέμια και προχωρούσα στα σκιερά μονοπάτια που σέρνονταν σε λοφίσκους και γλιστερές κατηφόρες επικίνδυνες, ανήσυχος για τον τρελό νότιο άνεμο, τον «λοντός», που τρύπωνε στο γιακά της καμπαρντίνας μου. Μύριζε βροχή και κουκούτσια δάφνης. Ένα παλιό τραγούδι μιλά γι’ αυτόν τον «λοντός» με λόγια τρυφερά:

*Μη μου χτυπάς απόψε την πόρτα,
αγέρα της θάλασσας.
Θα πιστέψω ότι είναι ο καλός μου,
φερμένος απ’ τον πόλεμο.
Πόνος είναι να κοιτάς το άδειο σκοτάδι
μιας πόρτας.*

*Μόνο που ο αγαπημένος μου
δεν θα χτυπούσε
έτσι θυμωμένα... Μα ποιος ξέρει;
Σε παρακαλώ, αγέρα.*

Τα παπούτσια μου δεν σκονίστηκαν. Λασπώθηκαν απ' τα χώματα του Γιλντίζ («γιλντίζ» θα πει *άστρο*), όταν έσπρωξα την πόρτα του μικρού ανακτόρου, του επονομαζόμενου «Κιόσκι της Μάλτας», για να πιω ζεστό τσάι. Η πολυτελής φυλακή του Μουράτ Ε΄ –προπάππου της συγγραφέως και δημοσιογράφου Κενιζέ Μουράτ, που έγραψε την πολυδιαβασμένη μυθιστορία *Της νεκρής περιγίπισσας*– εδώ και χρόνια είναι ένα προσφιλές στους κατοίκους της πόλης καφέ-ρεστοράν, τριγυρισμένο από θαυμάσια άναρχο πράσινο, με θέα στον Βόσπορο και στην απέναντι ασιατική όχθη. Εκεί το Βυζάντιο και η χριστιανική αποφορά μιας ταριχευμένης οδύνης δεν είχε καμιά θέση. Ο 19ος αιώνας, τότε που η Οθωμανική αυτοκρατορία ήταν για την Ευρώπη ο «Μεγάλος ασθενής» και ο Χαμίτ φιγουράριζε στα έντυπα και στις εφημερίδες της Βρετανίας και της Γαλλίας ως «Κόκκινος Σουλτάνος», με τη γαμψή μύτη του και το υπνωτισμένο, καχύποπτο βλέμμα, ήταν απολύτως παρών.

Ήπια τρία τσάγια απανωτά για να σβήσω τη δίψα της υγρασίας. Σκεφτόμουν τις στρατιές των νεκρών. Στρατιώτες, βεζίρηδες, γυναίκες που αγνοούσαν το χρόνο μες στα χαρέμια που έθρεψαν –παντελώς λανθασμένα, αλλά χαλάλι τους– τη φαντασία των οριενταλιστών και, εν μέρει, των προραφαηλιτών ζωγράφων. Υπέροχες μισές αλήθειες στην υπηρεσία της φαντασίας και της αξιοσύνης τους.

Ένας επικός αέρας θλίψης, με πρόσχημα το νοτιά, λύγιζε κλαριά αιθιαλών δέντρων, σώριαζε τα φύλλα στην ωραία βεράντα του «Μάλτα κιοσκ» και συγκλόνιζε τις γλυσίνες της σιδερένιας πέργκολας. Η γλυσίνα –το «σαλκίμ» (τσαμπί), όπως το έλεγε η γιαγιά μου απ' την Αδριανούπολη, τη σημερινή Εντίρνε– ήταν το κυρίαρχο αναρριχητικό της ζωής μου. Οι κήποι μας στην Αλεξανδρούπολη σκεπάζονταν απ' τα σαλκίμια, που αργότερα, στην Αθήνα, έμαθα να τα αποκαλώ γλυσίνες. Μάλιστα τότε που μου άρεσε να τρώω λουλούδια –ένα συγκεκριμένο είδος αναρριχώμενης λευκής τριανταφυλλιάς και πυράκανθο στην ωριμότητά του– το ιδιότυπο μενού μου περιλάμβανε και σαλκίμια. Υπήρξα και ανθοφάγος... Η Κωνσταντινούπολη, και στις δύο πλευρές του Βοσπόρου, είναι σφιχταγκαλιασμένη με γλυσίνες σε όλες τις αποχρώσεις του γαλάζιου, ως το νερωμένο της μελάνης και του λουλακιού.

Οι νεκροί υπάρχουν εκεί έξω. Κάτω απ' τη βροχή. Για πάντα. Λατρεύουν την μπαγατιάτικη μυρωδιά της Πόλης, γι' αυτό τα απέραντα «μεζαρλίκ», τα κοιμητήρια, δείχνουν τόσο φιλικά και ήρεμα. Χωρίς συναισθηματική υπερτροφία, είναι άρρηκτα δεμένα με την καθημερινότητα της πόλης. Τα βρίσκεις παντού. Ακόμα και δίπλα στην πολύβουη Ιστικλάλ. Διαστρωματώσεις νεκρών κάτω από ξενοδοχεία πέντε αστέρων. Αλλά και κάτω απ' το παλιό κλασικό «Divan», όπου έμενα, ακόμα περισσότεροι νεκροί, αφού, έτσι κι αλλιώς, η περιοχή γύρω απ' την πλατεία Ταξίμ ονομαζόταν κάποτε απ' τους Ρωμιούς της «Τα μνηματάκια». Όπως και ο ίδιος ο θάνατος, έτσι και τα κοιμητήρια της Πόλης βρίσκονται στο κέντρο της ζωής, παρέα με καφενέδες, μπακάλικα και πολύχρωμες μπουγάδες.

Παράξενα γοητευτικό το απόγευμα του περιπάτου στο Γιλντίζ, κρατώντας τη χαρτοσακούλα με τα μπαντέμ εσμεσί του Μπεμπέκ. Ο νοτιάς είχε κάπως ηρεμήσει κατά το δειλινό, με τη θεατρική δύση ενός σκουριασμένου τούρκου ήλιου. Κι εγώ ανηφόριζα μέσ' απ' το δαιδαλώδες δάσος προς το εργοστάσιο πορσελάνης.

Η Οθωμανική αυτοκρατορία, τον καιρό που άρχισε να έχει τραγικές αντιπαραθέσεις με τις ευρωπαϊκές Αυλές, αποφάσισε, σε μια απεγνωσμένη προσπάθεια να συγχρονιστεί μαζί τους, πως έπρεπε να αυτονομηθεί όσο γίνεται... πορσελανικώς. Και το πέτυχε, μολονότι ο όχι και τόσο άξεστος, όπως θεωρούν πολλοί, Αμπντούλ Χαμίτ προτιμούσε τη φινέτσα των Κινέζων, των Γάλλων και των Κεντροευρωπαϊών μαστόρων του είδους. Καθόλου ευκαταφρόνητο όμως και το αυτοκρατορικό πορσελανο-εργοστάσιο. Ειδικεύτηκε σε μυροδοχεία και σκεύη οριεντάλ αισθητικής, τα οποία μέχρι σήμερα έχουν αρκετούς θιασώτες. Πολλά απ' αυτά κοπιάρονται σε διάφορες παραλλαγές και απ' την πασίγνωστη βιομηχανία του «Πασά μπαχτσέ», που διαθέτει μια ευρύτατη γκάμα ζηλευτού οικιακού εξοπλισμού.

Η Πόλη έμπαινε δυναμικά στην κατηγορία της πόλης-μητρόπολης το 1996. Καμιά σχέση μ' εκείνην που πρωτογνώρισα τον αποπνικτικό Αύγουστο του 1972. Φυσικά τα μοντέρνα αρχιτεκτονικά επιτεύγματα συνυπήρχαν με τα πολυάριθμα «γκετζέ-κοντού», τα χτισμένα σε ένα βράδυ από τενεκέδες και πάσης φύσεως υλικά σπίτια των πληβείων, που αφθονούσαν στους σκουπιδότοπους. Η φτώχεια ήταν το ίδιο ορατή με τον πλούτο... Οι ετοιμόρροπες κατοικίες από ξύλο, τα λεγόμενα «αχσάπ», σιγά σιγά ή βίαια βίαια υπέκυπταν στην εξυγιαντική μπουλντόζα που

υπηρετούσε το όραμα μιας σύγχρονης μεγαλούπολης-τερατούπολης, σχηματίζοντας πλατείες και πάρκα απ' το πουθενά ή σπέρνοντας παντού τηλεφωνικούς θαλάμους. Εργάτες δούλευαν ασταμάτητα, με τα διακριτικά του Δήμου της Ιστανμπούλ. Ο εκλεγμένος και πετυχημένος δήμαρχος, ο Ερντογάν, το λαϊκό αγόρι απ' την παρακατιανή συνοικία του Κασίμ-πασά, πρωτοστατούσε σ' αυτές τις καινοτομίες. Κηπάρια γεμάτα κατιφέδες («καντιφέ» σημαίνει στα τούρκικα βελούδο) ξεφύτρωναν εκεί όπου λίγα χρόνια πριν έρρεαν μολυσμένα νερά και υψώνονταν βρομοκαρυδιές και τσουκνίδες.

Και η ζωή, τότε με κλασικούς αμανέδες και τότε με ιδιότυπα ανατολίτικα ποπ άσματα από ορδές τραγουδιστών, κυλούσε γεμάτη ερωτηματικά και οξύμωρες κορόνες αναγέννησης. Όλα κάτω απ' το στέρεο βλέμμα του Κεμάλ, που, προοδευτικά, η νέα τάξη το παρέκαμπτε χωρίς τύψεις. Ναι μεν, αλλά...

Περπάτησα χιλιόμετρα και χιλιόμετρα σ' εκείνο το ταξίδι της συνειδητής επιστροφής μου – ένα ταξίδι που θα επαναλαμβάνονταν πολλές φορές, με διαφορετικές αφορμές, τα επόμενα χρόνια.

Μπήκα και στη διαδικασία να γνωρίσω το μαχαλά του Κασίμ-πασά, που οι δικοί μας, οι Ρωμιοί, τον θεωρούσαν ανέκαθεν αφόρητα παρακατιανό. Είχε ενδιαφέρον κυρίως για τα άπειρα καταστήματα ψεύτικων λουλουδιών. Ένα ψευδοανθεστήριο υπέρτατου κιτς, με κάθε λογής απομίμηση. Έργα τέχνης μιας κολασμένης αισθητικής, ζούγκλες υφασμάτων γλαδιόλων και κρίνων, δάση από κλωνάρια ακακίας και αμαρυλλίδες, στρέμματα τουλίπες από οργάντσα και ορτανσίες μεταξωτής αμετροπέπιας. Ο

ίδιος ο θάνατος με πλατύφυλλα μπροκάρο και εξελιγμένες πλαστικές ύλες με υφή γυναικείου μηρού. Κολλητά στον Χαλίτς –τον Κεράτιο– όλα αυτά, δίπλα στο Χάσκιιοϊ, την πάλαι ποτέ εβραιογειτονιά, όπου σήμερα οι τουριστικοί οδηγοί επισημαίνουν το Μουσείο Βιομηχανικής Μινιατούρας του Ραχμί Κοτς, μέσα σε ένα παλιό ναυπηγείο, που, όταν πρωτοπήγα, το πέρασα για βυζαντινό μοναστήρι. Ό,τι πιο φαντασμαγορικά εξαντρίκ στην παμπάλαια γωνιά του Κεράτιου, που εποικήθηκε επί Μπαγιατζζίτ Β΄, γιου του Πορθητή της Πόλης, απ’ τους διωγμένους Εβραίους Σεφαρδίτες, όπως και το αντικρινό Μπαλάτ.

Σήμερα το Χάσκιιοϊ έχει αλωθεί από πρόσφυγες της Ανατολίας, μια πλημμυρίδα μαντιλοφορεμένων γυναικών με μαύρα τσαρτσάφια κι ένα τσούρμο παιδιά πίσω τους, με γλειφιτζούρια στα χέρια ή πασαλειμμένα με παγωτά Algida. Η συγκεκριμένη φίρμα, που πιθανότατα υποσχετεί Ιταλία, Ευρώπη και γενικά πολιτισμό τηλεόρασης, έχει, απ’ ό,τι κατάλαβα με τα χρόνια, πολλούς πιστούς. Στην αρχή απορούσα γιατί προτιμούν τα ετοιματζίδικα, όταν αφθονούν οι ντοντουρμάδες με τα μαστιχωτά καϊμάκια από πρόβειο και βουβαλίσιο γάλα. Μετά θυμήθηκα τα δικά μας, όταν κάναμε ουρές για να γευτούμε τα μεταπολεμικά επιτεύγματα της ΕΒΓΑ, ενώ στην πόλη όπου μεγάλωσα αφθονούσαν οι Σταμπουλιώτες που φτιάχναν εξαίρετα παγωτά.

Επιστροφή όμως στο Χάσκιιοϊ, που κάποτε ήταν σχεδόν ολότελα εβραϊκό, ενώ τώρα μόνο μερικοί τάφοι και κάποια απομεινάρια των παλιών σεφαρδίτικων οικογενειών υπάρχουν. Αλλά άντε να τους βρεις... Δεν βοηθούν πολύ και οι ανηφοριές, τα μπαΐρια, με τους προβληματικούς δρόμους.

Στο Μπαλάτ όμως, που ονομάστηκε έτσι γιατί βρισκόταν δίπλα στο ερειπωμένο παλάτι του Κωνσταντίνου Πορφυρογέννητου –όπότε τι «παλάτ», τι «μπαλάτ»– τα πράγματα είναι πιο βατά. Εκεί βρίσκονται μερικές απ' τις παλαιότερες εν λειτουργία Συναγωγές της Πόλης, αν και η πιο παλιά είναι στο Μπέγιογλου, η οποία όμως υπέστη σοβαρές ζημιές απ' το χτύπημα της Αλ Κάιντα. Το Μπαλάτ, κολλητό στο Φενέρ, το Φανάρι, που ακόμη μας πονά, πήρε κάπως τα πάνω του αφότου μερικοί ζωγράφοι, συγγραφείς ή απλώς καλλιτεχνίζοντες της Ιστανμπούλ το διάλεξαν για μόνιμη εγκατάσταση. Φτωχογειτονιά της συμφοράς είναι, αλλά διαθέτει το γοητευτικό υπόστρωμα της Ιστορίας. Κανονικά ποτισμένο από τα δάκρυα των Εβραίων, τους οποίους ξαπόστειλαν άσπλαχνα τον 15ο αιώνα ο Φερδινάνδος και η Ισαβέλα απ' την Ισπανία, διατηρεί το ύφος μιας γειτονιάς με συνοχή. Κι ας έχει αλωθεί απ' τους νεοπρόσφυγες της Ανατολίας και ποιος ξέρει ποιας άλλης γωνιάς της Τουρκίας. Προσωπικά το αγαπώ, γιατί ένα διάστημα επισκεπτόμουν, κατά τη συνήθειά μου, τα δυο τρία ταπεινά χαμάμ του, που μόνο για τουριστικά δεν υπολογίζονται. Ευτυχώς. Δεν θα δεις τουρίστα στο Μπαλάτ. Σπάνιο είδος.

Αλλά κι εγώ το αγάπησα αργότερα, όταν μπήκα στη διαδικασία να μάθω τούρκικα και να κάθομαι στα ταπεινά μαγέρικα να φάω φασόλια πλακί και μελιτζάνες με κρέας κοκκινιστό. Ζωντανή γειτονιά, όπως εξάλλου όλες οι φτωχογειτονιές, φίσκα στα ανδρικά κουρεία, που ανάθεμά με αν κατάλαβα τι κουρεύουν και τι ξυρίζουν ως τα μεσάνυχτα, γεμάτο καφενεία με πηχτό καπνό και αφύσικα μεγάλες αντροπαρέες να χαρτοπαίζουν ή να χαζεύουν

τα ελαφρά προγράμματα της τηλεόρασης με τις ξανθές μοντέλες, υποδειγματικά αφύσικες για τους ταλαίπωρους, που τις κοιτούν χαϊδεύοντας τον καβάλο. Όπως μας έλεγε ένας φίλος, αυτοί οι άντρες με τα πυρετικά μάτια και τα μπλαβά χείλη έχουν τη συνήθεια, σαν επιστρέφουν στη μιζέρια της οικογενειακής εστίας –παντρεμένοι απ’ τα είκοσι χρόνια τους και μ’ ένα τσούρμο παιδιά–, να καταχειριάζουν τις συζύγους προτού ξαπλώσουν μαζί τους για μια τυφλή επιχείρηση τρυφερότητας.

Μα μόλις πάρει να ξημερώνει, σύννεφα από μυρωδιές φρεσκοψημένου ψωμιού σκεπάζουν τα δεινά της νύχτας. Το ψωμί παντού στην Τουρκία είναι πεντανόστιμο, όπως και οι πίτες του Ραμαζανιού. Παλιά τις ζύμωναν μόνο για την περίοδο του Ραμαζανιού, όπως κι εμείς τις καθαροδευτεριάτικες λαγάνες. Τώρα πια παρασκευάζονται όλες τις μέρες. Όσοι μπορούν να πληρώσουν κάτι παραπάνω, τις γεύονται. Οι άλλοι περιορίζονται στον φτηνό επιούσιο. Και πάντα απ’ τα ραδιόφωνα τα θρηνητικά τραγούδια του έρωτα και τα πιο μοντέρνα, με τους ερμαφρόδιτους νεαρούς, που σοκάρουν τους μερακλήδες. Το άεναο σάουντρακ του πλήθους.

Κι επειδή αναφέρθηκα στα «ερωτικά» των ταπεινωμένων και καταφρονεμένων, τα ονομαστά πορνεία, όπου διέπρεψαν εταιρίες βυζαντινές, με πρώτη και καλύτερη συντρέχουσα την αυτοκράτειρα Θεοδώρα, αυτά εξακολουθούν να υπάρχουν. Όχι εντός της παλιάς Πόλης. Απέναντι. Στο... πέρα Πέραν.

Λένε πως στο ίδιο ακριβώς μέρος, εκεί στο τέλος της Ιστικάλ, στο Γιουκσέκ καλντερίμ, αριστερά όπως κατεβαίνουμε από το Ταξίμ, συνεχίζουν από τα χρόνια του Βυζαντίου να διακονούν τον έρωτα για λογαριασμό των

πολύ λαϊκών στρωμάτων. Μια μεγάλη κατηφόρα ή ανηφόρα –εξαρτάται– που οδηγεί στο Καράκιοϊ, κάτω στον Βόσπορο. Το 1996 μπερδεύτηκα κάμποσες φορές, αλλά τελικά το ανακάλυψα. Με είχε εντυπωσιάσει ένα άρθρο στον ξένο Τύπο για την ιδιοκτήτρια των οικημάτων, μια κυρία Μανουκιάν. Η εν λόγω κυρία αποτελούσε υπόδειγμα συνεπούς φορολογουμένης, αφού, για κάθε «συνεύρεση», εξέδιδε αποδείξεις μοσχοβολιστής νομοτυπίας.

Κουβαλήθηκα, λοιπόν, κι εγώ να δω πώς είναι αυτό το «καρτιέ» του έρωτα. Στην είσοδο βρίσκεται το «καρακόλ», το αστυνομικό τμήμα, που ελέγχει τις ταυτότητες σχετικά με την ηλικία και γενικά τη νομιμότητά σου. Αφού δοθεί το «ελευθέρας», εισέρχεσαι στο γκέτο. Κανονικό γκέτο, με εξασκημένους νταβατζήδες να μη δείχνουν πολύ νταβατζήδες. Τα κορίτσια αποτελούν πρώτης τάξης φελινικά φιγκιράν: χοντρές ή λιπόσαρκες, με τα μισά στήθη έξω, με κοιλιές που δοξάζουν την έννοια του «πλισέ», οπωσδήποτε όμως με κιλότα. Ανάμεσά τους και κόρες πιστές του Ισλάμ, με μαντίλα στο κεφάλι, αλλά με τα βυζιά εκτεθειμένα το κατά δύναμη.

Ήταν μήνας Δεκέμβρης όταν εισέβαλα στον ιερό αυτό χώρο, οπότε το κρύο έβαζε μερικούς παραπανίσιους πόντους ανατριχίλας. Τα πεινασμένα μάτια των πελατών –«μουστερί» είναι ο πελάτης– έτρωγαν τα κάλλη των κοριτσιών. Και, αν διέθεταν το απαραίτητο αντίτιμο, κατόπιν συμφωνίας με τον αρμόδιο, απολάμβαναν κάπου στα ενδότερα το αντικείμενο του πόθου.

Η ταμίας, άσχετη με το ερωτικό μέρος της διαδικασίας, χτυπούσε στη μηχανή της το ποσό, για να δώσει την απόδειξη. Λόγω κρύου, όσες κυρίες πρόλαβα να δω

βρίσκονταν γύρω από μια σόμπα για να μην πουντιάσουν. Όσοι δεν είχαν χρήματα να χαρούν κορμί γυναίκας, αρκούσαν να χαζεύουν ένα ημερολόγιο τοίχου ελαστικών αυτοκινητών, κάθε ευμεγέθης σελίδα του οποίου απεικόνιζε κι ένα «ουρί» του Παραδείσου. Αυτό γινόταν με τη βοήθεια μιας καθ' όλα σεμνής υπαλλήλου της επιχείρησης, που σάλιωνε το δάχτυλο για να γυρνά εύκολα τις σελίδες. Όσοι παρηγορούνταν με το «φάτε, μάτια, ψάρια» –και δεν ήταν καθόλου λίγοι αυτοί– πλήρωναν, νομότυπα πάλι, ένα ευτελές ποσό.

Συμπτωματικά, δίπλα στο «γκέτο» της τουρκικής αμαρτίας βρίσκεται κι ένα από τα πλέον φτηνά χαμάμ... της ανάγκης. Χωρίς ιστορική προϋπηρεσία, ίσα για να εξυπηρετεί βασικές αρχές καθαριότητας.

Πέρα από τις δικές μου εξερευνήσεις, σε μια εποχή όπου όντως πήγαινα ελαφρώς στα τυφλά, ο Θωμάς Κοροβίνης, καθηγητής φιλόλογος για οκτώ χρόνια στην Πόλη, τον οποίο ακόμη θυμούνται με αγάπη οι Ρωμιοί, έγραψε τη *Φαχισέ Τσίκα*, ένα δυνατό ντοκουμέντο-μονόλογο μιας χριστιανής άλλων καιρών, που θήτευσε σε ανάλογο κατάστημα του έρωτα.

Με τη δική του ζωή και το γειτονικό Φανάρι. Τα κάποτε αρχοντικά –αλλά όχι προκλητικά, για να μην εγείρουν το φθόνο στους αφεντάδες Οθωμανούς– σπίτια των Φαναριωτών στέκουν ακόμη όρθια. Εξαθλιωμένα αλλά όρθια. Με επεμβάσεις ανάλογης απελπισίας με τους «γκετζέκοντού». Φυσικά, εδώ έχουμε τοίχους με πέτρα, σκάλες από γαριασμένα μάρμαρα και κιγκλιδώματα-μάρτυρες της προ δύο αιώνων ευημερίας των ενοίκων τους. Μπορεί και γι' αυτό να δείχνουν τόσο θλιβερά μασκαρεμένα με

το δάσος των μπουριών, τα «πιάτα» των τηλεοράσεων, τα χαρτόνια που αντικαθιστούν σπασμένα τζάμια στα παράθυρα και τις εκατοντάδες γάτες που επινοούν μαλαγανιές για να κερδίσουν κανένα μεζέ, πέρα απ' τα ποντίκια που μασούν ιστορία, κουρέλια, ξύλα από πόρτες ή και δαχτυλάκια μικρών παιδιών.

Πόσα παιδιά μετρώ κάθε φορά... Έχασα το λογαριασμό. Κι από πού ξεφυτρώνουν; Από παντού, αλλά κυρίως απ' τα σαλβάρια-παντελόνια των μονάδων τους. Μέσα από κάθε πτυχή των ρούχων της χωριάτισσας, που η μοίρα την καταδίκασε να ζει στην ποθητή Ιστανμπούλ με μόνη προοπτική να φχαριστηθεί μολυσματικές αρρώστιες ή και καμιά «άτυπη» χολέρα, ξεπροβάλλουν κεφάλια παιδιών που κλαψουρίζουν «ανέ... ανέ...». Χαμογελούν αν δουν ξένο και, ξεθαρρεύοντας τα μεγαλύτερα, σε ακολουθούν απαιτώντας «μπαξίς». Στο Φανάρι αποκτάς τη βεβαιότητα πως η κύηση κρατά πολύ λιγότερο από εννιά μήνες – ίσως κάτι παραπάνω από την αντίστοιχη της γάτας. Βέβαια φταίνε και οι τουρίστες-επισκέπτες-προσκυνητές του Πατριαρχείου, που τα κακόμαθαν. Μάλλον για να γλιτώσουν, αδειάζουν τις τσέπες τους απ' τα άφθονα φιλά στις αρπακτικές παλάμες των μελλοντικών Ευρωπαίων, «εάν και εφόσον...». Κι όλα αυτά κάτω απ' το επιβλητικό γοτθικό «Κουρμουζού Οκούλ», όπως το λένε, δηλαδή το «Κόκκινο Σχολείο»: τη Μεγάλη του Γένους Σχολή, που διαιωνίζει με την ψυχή στο στόμα το κύρος της.

Η βασική θεότητα του Πατριάρχη αλλά και των λιγοστών πια Ρωμιών της Πόλης είναι η Αγία Υπομονή. Τα της Θεοτόκου τα είδαμε. Θα μου πεις, τι να σου κάνει και η Παναγιά με τόση υπονόμηση; Η Αγία Υπομονή δεν λατρεύεται

σε εκκλησίες, δεν καταπίνει θυμιάματα, δεν ξεδιψά με αγιάσματα και θεολογικές ρητορίες. Κάνει υπομονή και προσφέρει παραμυθία, χαμηλόφωνους αναστεναγμούς και, ενδεχομένως, ελπίδα. Όσο αόρατοι είναι οι λοιποί άγιοι, τόσο η Αγία Υπομονή είναι ορατή. Διά γυμνού οφθαλμού.

Το δρόμο του Οικουμενικού Πατριαρχείου τον γνωρίζουν, βέβαια, οι Έλληνες που συρρέουν τις γιορτινές μέρες ως προσκυνητές, να νιώσουν το «ιερό ρίγος» της απώλειας· τον γνωρίζουν οι ανώτατοι λειτουργοί του ελληνικού κράτους, που δηλώνουν πάντα «αμέριστη συμπαράσταση»· ίσως ακόμα τον ξέρουν και κάποιοι αρχηγοί χριστιανικών κρατών και διεθνείς οικολογικές οργανώσεις, λόγω της ευαισθησίας του Πατριάρχη Βαρθολομαίου σε περιβαλλοντικά θέματα.

Ακόμα καλύτερα όμως τον ξέρουν οι «Μποζ-κουρτ», οι «Γκριζοί λύκοι», ακραιφνώς αλλεργικοί με το Πατριαρχείο, ωρυόμενοι με κλασικό εθνικιστικό μένος, όσο τους επιτρέπεται. Δεν τους λέει απολύτως τίποτα η πολυσυζητημένη οθωμανική ανεξιθρησκία και η μεγάλη ανεκτικότητα των προγόνων τους στις μειονότητες – ένα από τα πιο ισχυρά άλλοθι πολιτισμού της αυτοκρατορίας...

«Αυτοί είναι πονοκέφαλοι για τη διπλωματία και αφορμή σχολίων στα δελτία ειδήσεων», σχολίασε κάποτε ο πολύπειρος Μεχμέτ Αλί Μπιράν του CNN Türk, ως κατεξοχήν ευέλικτη δημοσιογραφική περσόνα με πασιφανή ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Όμως ποιος μπορεί να εγγυηθεί για το πόσο θεατρικά είναι τα ουρλιαχτά των λύκων στο φεγγαρόφωτο, κι ακόμα χειρότερα στη λιακάδα...

Στο ευτράπελο περιθώριο των περιπάτων μου στο Φανάρι κι ενώ προσπαθώ ακόμη να φανταστώ την κινητικότητα

της εποχής στα χρόνια ακμής των Φαναριωτών –εκείνους τους κυκλοθυμικούς καιρούς, όπου οι Σουλτάνοι έπαιζαν βόλεϊ με τα κεφάλια των υπηκόων τους– ξαφνιάζομαι με τη σημερινή τσιρκολάνικη κατάσταση.

Σε ακαταλαβίστικες διαλέκτους, οι Τουρκάλες στήνουν πανεύκολα καβγάδες, θρηγούν, δέρονται, πετούν λεκάνες με απόνερα, καπνίζουν βαριά τσιγάρα ή τρίβουν με τις ώρες τις πατούσες τους, έχοντας τα χέρια βαμμένα με «κινά», εξ ονόματος κάποιας αόριστης μάλλον γιορτής. Γιορτάζουν την εξαθλίωσή τους όσο μπορούν πιο ηχηρά, στα σκαλιά και στις κάμαρες των παλιών αρχοντόσπιτων.

Σε έναν τέτοιο περίπατο, ένα τσούρμο παιδιών της γειτονιάς με περικύκλωσε ως συνήθως για το μπαξίς. Άδειασα πάλι τις τσέπες μου από τα κέρματα, τα πιο μικρά με εγκατέλειψαν, αλλά κάνα δυο στο έμπα της εφηβείας, με το μαύρο χνουδι να αχνοφέγγει στο πάνω χέιλος, συνέχισαν να με ακολουθούν. Η γειτονιά, ακόμα και τη μέρα, είναι περιέργη κι έχω δει πόσες ιστορίες σκαρώνουν τέτοιες αγέλες σοκακόπαιδων στους τουρίστες.

«Εφέντιμ, γκελ, γκελ!»

Με προέτρεπαν να τους ακολουθήσω σ' ένα στενό πα-
ραπέρα: «Γιουνάν ντελί ορουσπού...»

Μου έδωσαν τέλος πάντων να καταλάβω πως κάποια τρελούτσικη Ρωμιά πουτάνα αποτελούσε αξιοθέατο στο μαχαλά. Πράγματι, σε μια βρομερή τρύπα, μια γριά με κίτρινα μαλλιά, χωρίς μαντίλα, με μάτια βαθιά χωμένα στις κόγχες, βαμμένα με πράσινο μολύβι, ποιος ξέρει ποιας αφροδισιακής αρμάδας απομεινάρι, λιαζόταν κρατώντας δύο καλοθρεμμένες γάτες στην αγκαλιά της.

«Νε ιστερμουσουνούζ;» Με ρώτησε τι θέλω.

«Είστε Ρωμιά...» Κάτι έπρεπε να πω. Ντράπηκα.

«Ό,τι θέλω είμαι... Έρχονται πολλοί εδώ. Τσιγάρα έχεις;»
Απογοητεύτηκε που δεν κάπνιζα. Τα αγόρια τής είπαν
ότι είμαι τουρίστας και άλλα που δεν τα 'πιασα. Έδειχνε
πως τα γνώριζε καλά.

«Με δύο εκατομμύρια λέω τραγούδια... Δώσε κι ένα
στα παιδιά, να σε πω».

«Τι τραγούδι;» Ένωσα ηλίθιος.

«Δύο για μένα κι ένα για τα παιδιά. Ο μπαμπάς τους
είναι στο τζεζά εβί. Φυλακή...»

Της έδωσα τα δύο και άλλα δύο στα αγόρια, που μουρ-
μούρισαν ένα «σαόλ»-ευχαριστώ κι έφυγαν τρέχοντας.

«Δύο εκατομμύρια για τα παιδιά;» θύμωσε. «Χαϊβάνι
είσαι; Άμα θέλεις να σε πω τραγούδι, τρία για μένα. Τσι-
γάρο έχεις; Δεν έχεις...»

«Δεν καπνίζω...»

«Μεγάλος άνθρωπος με καινούργια ρούχα και δεν
έχεις τσιγάρα... Τρία για μένα».

Της έδωσα πέντε. Με το που έσφιξε στο χέρι της τα
πέντε εκατομμύρια τουρκικές λίρες, έδιωξε τις γάτες κι
άρχισε με τσιριχτή φωνή να τραγουδά:

*«Με γάμησε ο τουλουμπατζής
και με κερνά τουλούμπες
γι' αυτό σαν έρτει Κυριακή
του κάνω κωλοτούμπες».*

Μετά γέλασε κακαριστά, σαν να 'ταν και το γέλιο μέρος
της ατραξιόν... Δεν την ένοιαξε που δεν χάραξε στοιχειω-
δώς το χείλι μου. Έφυγα γρήγορα, σαν κυνηγημένος.

Το καλό με το Φανάρι, όπως και με το Μπαλάτ, είναι που βρίσκεται πλάι στη θάλασσα του Κεράτιου: βρόμικος, ξεβρόμικος, φέρνει πάντα τις ανάσες της θάλασσας, ανάκατες με αποφορά πίσσας απ' τους αντικρινούς ταρσανάδες.

Με βαριά καρδιά ξαναχώθηκα στα άναρχα δρομάκια με τα «ερκέκ κουαφουρού», τα ανδρικά κουρέια, τους άθλιους καφενέδες και τα λογής λογής μικρομάγαζα. Ανάμεσά τους και το «Κιουτσούκ Μουσταφά Πασά χαμαμί». Ένα από τα μεγαλύτερα κι ομορφότερα χαμάμ, που σήμερα παραμένει κλειστό. Μπορεί και να ρήμαξε. Μάρμαρα χρωματιστά, ευρύχωρο, σκοτεινό και σιωπηλό. Ήταν και η ώρα τέτοια. Κάθισα να ιδρώσω κάνα μισάωρο, προτού παραδοθώ στον τρίφτη, που κατέφθασε βλοσυρός, τυλιγμένος με τα γνώριμα καρό παστεμάλια και το τάσι με τον «κεσέ» για το τρίψιμο και το φτηνό σαπούνι.

«Μεμελεκέ...» Ήθελε να μάθει την καταγωγή μου.

«Γιουνανισταντάν...»

Κανένα σχόλιο. Έκανε τη δουλειά του, μου ευχήθηκε «Χαϊρλί ολσούν» και με τύλιξε στις πετσέτες με τον ίδιο ακριβώς τρόπο που γινόταν ανέκαθεν η ιεροτελεστία του καθαρισμού.

Σκέφτηκα τον Θεόφιλο Γκωπιέ, όταν ήρθε στην Πόλη επί Αμπντούλ Αζίζ, στα μισά του 19ου αιώνα. Έτσι ακριβώς περιέγραφε την εμπειρία του χαμάμ.

Ζήτησα να μου φέρουν αριάνι, να δροσίσω το μέσα μου. Το ήπια, πλήρωσα και συνέχισα ποδαράτα απ' τη δεύτερη γέφυρα, την Ατατούρκ κιοπρουσού, την παράλληλη με τη γέφυρα του Γαλατά, που οδηγεί μέσω Τεπέμπασι στο Ταξίμ.

Είχε βραδιάσει, όταν με έπιασε η επιθυμία να ξαναβρώ,

πίσω απ' την επιβλητική Αγία Τριάδα του Ταξίμ, το ξενοδοχείο της «θείας Κουκουνάρας» με τις συμβουλές της. Λες κι όλα θα 'χαν μείνει αμετακίνητα απ' το 1972.

«Αν λέτε για την κυρία Αλεξάνδρα», μου είπε σε καθαρά ελληνικά ένας μεσήλικας ρεσεψιονίστ, «πάνε δέκα και παραπάνω χρόνια που σ'χωρέθηκε».

Γύρισα στο «Divan» κι έφαγα μισό κουτί φίνα λουκούμια με γεύση τριαντάφυλλο. Στη μνήμη της.

Νεντίμ

Ακολουθώντας την καμπύλη αυτού του δρόμου, που σε ένα σημείο διχάζεται, βρίσκεσαι στην περιοχή του «Swissotel». Αυτό το παλιό αλλά πάντα εξαιρετο ξενοδοχείο αποτελεί σήμα κατατεθέν της ακριβής Μάτσκα. Από τους δρόμους της Μάτσκα, που φρουρούνται άγρυπνα, τραβάς πια για το Νισάντασι, το Σισλί και όλες τις εύρωστες οικονομικά γειτονιές στα πέριξ.

Δυστυχώς, έπρεπε να περπατήσω πάνω από πέντε χιλιόμετρα για να φτάσω στο δικό μου ταπεινό κατάλυμα, οπότε πήρα ταξί και προσγειώθηκα στη σιδηροδρομική γειτονιά του Σίρκετζι. Ταπεινή μεν, αλλά με ιστορικό κύρος και υπό την εποπτεία εκλεκτών φαντασμάτων του Οριάν Εξπρές, για να μην ξεχνιόμαστε...

Τελευταία Κυριακή

ΦΑΝΤΑΖΟΜΑΙ ΠΩΣ ΘΑ ΥΠΑΡΞΟΥΝ κι άλλες Κυριακές για μένα στην Πόλη. Το εύχομαι με έναν δισταγμό, είναι αλήθεια. Ίσως γιατί ποτέ δεν τη χορταίνω, ίσως γιατί ξέρω πως η νοσταλγία παραμονεύει μετά από μία εβδομάδα. Μόλις επιστρέψω, ο μεταξοσκώληκας της έγνοιας της υφαίνει μέσα μου μια μεταξωτή λύπη και ανάλογη μεταξένια αναμονή.

Την τελευταία Κυριακή, με ένα μικρό σημειωματάριο στην τσέπη, είπα να χαλαρώσω με αγαπημένα επουσιώδη πράγματα. Δηλαδή υπολεπτομέρειες επαναλαμβανόμενων διαδρομών.

Όλα αυτά σημαίνουν ευχάριστη ενασχόληση, αλλά ειδικά την τελευταία μέρα του ταξιδιού γίνονται ανεκτίμητα. Όπως το ψάξιμο ενός φτηνού κινέζικου ξυπνητηριού, που τρόμαξα να το πετύχω ανάμεσα στα ηλεκτρονικά και τα άρτια τεχνολογικά που με φοβίζουν. Το βρήκα, τελικά, μέσα σε μια στοά που ήταν ανοιχτή και την Κυριακή. Ή, όπως τα «κουρού ντουτλέρ», τα ξερά μούρα, τα λευκά, που τα φέρνω ως δώρο στους πάσχοντες από δυσκοιλιότητα, αλλά και πειρατικά CD με κοντσέρτα της αείμνηστης Λεϊλά Γκενσέρ, από το αγαπημένο μουσικό

κατάστημα της μικρής πλατείας μπροστά στο Τούνελ, επί της Ιστικλάλ. Έπειτα πάλι με πιάνει η απληστία και θέλω να εντυπωσιάσω τον εαυτό μου. Έτσι, λοιπόν, την τελευταία Κυριακή, αφού έκανα τα ψώνια μου –που όλη κι όλη η αξία τους ήταν το φάξιμο και μόνο–, βρέθηκα στο Χάσκιοϊ, στην απέναντι πλευρά του Κεράτιου, για να τονώσω τον παλιμπαιδισμό μου. Όχι, δεν με ενδιέφεραν τα ιστορικά εβραϊκά κοιμητήρια και οι Συναγωγές σε εκείνη την περιοχή απέναντι από το Μπαλάτ, όπου ανθούσε τόσο το εβραϊκό στοιχείο από την εποχή του Μπαγιατζίτ του Β', ώστε κάποτε οι Εβραίοι υπερτερούσαν αριθμητικά έναντι των Τούρκων και των άλλων εθνοτήτων. Πήγα για να δω την επέκταση του Μουσείου Βιομηχανικής Μινιατούρας του Κοτς, που ήξερα ότι είχε ανοίξει από καιρό.

Εγώ θυμόμουν το παλιό τμήμα. Στο νέο, που κοντεύει να παλιώσει, και το οποίο βρίσκεται κολλημένο στην όχθη του Κεράτιου, ο επισκέπτης μπορεί να θαυμάσει όλη την εξέλιξη των συγκοινωνιακών μέσων: από... υποβρύχια και τρένα μέχρι αεροπλάνα και μοντέλα αυτοκινήτων από το ξεκίνημα των αυτοκινητοβιομηχανιών, όλα σε φυσικό μέγεθος, γιατί εδώ πια δεν έχουμε να κάνουμε με μινιατούρες, αλλά με τα ίδια τα μέσα όπως μπήκαν στη ζωή μας. Μέχρι και ένα πλοίο ελληνικό –της εταιρείας Βερνίκου, αν δεν με απατά η μνήμη μου– βρίσκεται στη θαυμαστή συλλογή.

Το πρωί της Κυριακής, ο έξοχα διαρρυθμισμένος χώρος αποτελεί τον παράδεισο των παιδιών. Βέβαια πρόκειται για παιδιά οικογενειών φαγμένων κι όχι Τουρκαλάδων που περιμένουν το κάλεσμα του μουεζίνη για να τρέξουν στα τζαμιά για ναμαζ.

Καθένας με τις σκοτούρες του, όμως στο μουσείο τα

παιδιά ακονίζουν πραγματικά την περιέργειά τους. Κι έτσι, χωρίς δισταγμό, ακολούθησα τα παιδιά. Πού; Στο τρενάκι που έκανε μια διαδρομούλα ενάμισι το πολύ χιλιόμετρο – και πολύ λέω – με τη μηχανούλα, τον μηχανοδηγό και όλα τα συμπαραμαρτούντα. Και πήγαμε και επιστρέψαμε μια χαρούλα. Όλα στο υποκοριστικό, με τον ήλιο να σεργιανά δίπλα μας στη θάλασσα των Βυζαντινών, στο Χρυσό Κέρας – που, ευτυχώς, συμμαζεύτηκαν αρκετά οι όχθες του.

Ακριβώς στις απέναντι όχθες, λοιπόν, δημιουργήθηκαν πάρα αληθινή παρηγοριά για τη φτωχολογιά. Εκεί καταφεύγουν τα Σαββατοκύριακα οικογένειες – συχνά, χώρια οι άντρες από τις γυναίκες, όπως γινόταν παλιά και μάλλον κάποιιοι το συνεχίζουν, με το «σελαμλίκ», δηλαδή το αντρικό άβατο, και το «χαρεμλίκ», το αντίστοιχο γυναικείο. Εκεί, λοιπόν, στήνουν τις σχάρες και τα κάρβουνά τους και ψήνουν ψάρια και κεφτέδες, μαζί με πράσινες καυτερές πιπεριές, δοξάζοντας με το νοικυρεμένο μπερεκέτι τους τον Αλλάχ. Και νά τα τραγούδια από τους κεφλήδες, έστω και χωρίς ρακί ή μπίρα, αν και κάποιιοι σπάνε τις απαγορεύσεις και το τσούζουν. Και νά οι χοροί από τα μέρη τους, που δεν τα ξέχασαν.

Έχω κατά καιρούς κατασκοπεύσει τέτοιου είδους πικνικ όχι και τόσο ανέφελα, καθώς το αντρικό νταηλίκι δεν συγχωρεί τα πολλά πολλά χωρατά, οπότε πέφτει και καμιά σφαλιάρα, την οποία ουδείς βρίσκει παράταιρη, ώστε να την κατατάξει στο πλαίσιο της ενδοοικογενειακής βίας. Αυτό το «πλαίσιο» απασχολεί έντονα εδώ και κάμποσο καιρό την τουρκική κοινωνία, που (υποτίθεται ότι) ενδιαφέρεται για την αξιοπρέπεια της μουσουλμάνας γυναίκας.

Με τον τρόπο τους, ανάλογη κατήχηση υπέρ των γυναικών και εναντίον της καταπίεσης που αυτές υφίστανται από τα πατροπαράδοτα ήθη και έθιμα, γυρίζονται ουκ ολίγες τηλεοπτικές σειρές που υπερασπίζονται την αβοήθητη κοινωνικά Τουρκάλα. Χωρίς, φυσικά, να παραλείπουν τις ακρότητες και το σαχλό φινιρίσμα της σαπουνόπερας. Πάντως τολμούν...

Περπάτησα δίπλα στην όχθη. Είχε πάει ήδη μεσημέρι, με την επίγευση μιας χαράς που ερχόταν από πολύ μακρινά χρόνια. Βλέπετε, έχω κι εγώ να καμαρώνω εξίμισι και κάτι δεκαετίες. Κι όπως περπατούσα, την προσοχή μου τράβηξε μια ηλικιωμένη γυναίκα που διάβαζε μια ελληνόφωνη εφημερίδα της Πόλης, καθισμένη σε ένα παγκάκι φάτσα στη θάλασσα.

«Καθίστε», μου είπε στα ελληνικά, προτού προλάβω να πω οτιδήποτε. «Είστε από την Ελλάδα; Εγώ είμαι γένημα-θρέμμα της Κωνσταντινούπολης...»

Μου συστήθηκε ως παλιά διδασκάλισσα, με το όνομα Αναστασία, που, όπως μου τόνισε, «...γιορτάζει στις 22 Δεκεμβρίου, της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολυτρίας, και όχι το Πάσχα».

Της μίλησα ενθουσιωδώς για το Μουσείο του Κοτς και για την κυριακάτικη περιπλάνησή μου. Έκανε ότι με άκουγε, αλλά μάλλον ποσώς την ενδιέφεραν τα πειρατικά CD με τα κοντσέρτα της Γκενσέρ και τα χαριτωμένα είδη του πωλητηρίου του μουσείου, απ' όπου είχα αγοράσει ένα χρυσογάλανο «καρουσέλ» για την εγγονή μου. Κουνούσε ευγενικά το κεφάλι με ένα αινιγματικό χαμόγελο

όσο μιλούσα και μόνο όταν ανέφερα το όνομα του φίλου διευθυντή του Ζωγραφείου, Γιάννη Δεμιρτζόγλου, το μάτι της τρεμόπαιξε. Κι αυτό στιγμιαία...

«Κάποτε εδώ, στο Χάσκιοϊ, είχαμε πολλούς Εβραίους. Αρκετοί από αυτούς που γνώριζα έχουν ταφεί λίγο πιο πέρα, σε ένα νεκροταφείο δαιδαλώδους εβραϊκής διατάξεως. Σήμερα, με μουσείο ή χωρίς μουσείο, όλα είναι αγνώριστα. Αν περπατήσετε μερικά στενά προς την αγορά, θα συναντήσετε μόνο γυναίκες με “μπας ορτουσού”, τις μαντίλες και τα γιασμάκια από την Ανατολία. Ήρθαν μόνες τους ή μπορεί και να τις έφεραν μαζί τους πατεράδες, σύζυγοι και αδερφοί. Από την Ούρφα, το Βαν, το Ντιγιάρμπακιρ... Γεννοβολούν κάθε τρεις-τέσσερις μήνες, πιο συχνά κι από γάτες».

Γέλασα. Αλλά μαζεύτηκα, γιατί με αγριοκοίταξε.

«Σας φαίνεται αστείο; Αυτές είναι τα φυτώρια των Τούρκων. Βάζουν τις λαϊκές γυναίκες να γεννοβολούν ασταμάτημα πολλά παιδιά, κυρίως αγόρια, για να γίνουν πολεμιστές, αστυνόμοι... Μην κοιτάτε που μιλώ έτσι. Τις συμπαθώ και τις λυπάμαι. Παλιά δεν είχαμε τέτοια. Υπήρχε φτώχεια μεγάλη, αλλά τώρα υπάρχει σκοπιμότητα. Σας το λέω, γιατί οι Ρωμιοί που μείναμε εδώ είμαστε κατά ενενήντα τοις εκατό γέροι. Αλλά, όπως μου λένε, και στην Ελλάδα δεν πάτε καλύτερα. Πού πάει, κύριέ μου, το Έθνος μας;»

Δεν μου έκανε κέφι να πιάσω μεσημεριάτικα το θρήνο για το δημογραφικό μας πρόβλημα, όμως η γηραιά διδασκάλισσα είχε πάρει φόρα, θεωρώντας με ιδανικό ακροατή. Με φωνή τραγωδού, μου ανέλυσε στα γρήγορα τη μεγαλύτερη εθνική μας ήττα, το Μικρασιατικό, και πόσο

δραματικά άλλαξε ο ψυχισμός των Ρωμιών της Πόλης μετά τη θλιβερή Συνθήκη της Λωζάνης. Μου ερχόταν να παραφρονήσω, όμως η διδασκάλισσα σηκώθηκε όρθια και, με επικό θυμό, άρχισε να μου απαγγέλλει:

*«Της ανδρείας ορμωμένοι
και με πίστη εις την καρδιά
δάφνας σπείραμε αφθόνους
εις θαλάσσας και βουνά».*

Δεν ήξερα αν έπρεπε να συγκινηθώ ή να το βάλω στα πόδια. Εκμεταλλευόμενη την αμηχανία μου, εκείνη μου μίλησε για ένα βιβλίο «σκέτη μπαρουταποθήκη», γραμμένο το 1919 από κάποιον Κωνσταντίνο Παπαμιχαλόπουλο¹⁶. Δηλαδή τα χρόνια που η «Μεγάλη Ιδέα» έδινε φτερά και ελπίδες στον ελληνισμό, αφού όλα έδειχναν πως σύντομα η Πόλη θα γινόταν ελληνική. Φευ! Αλλά η διδασκάλισσα Αναστασία παρέμενε προσκολλημένη σε μια ουτοπία, αδιάφορη μάλλον για την αλά Ντουμπάι μετάλλαξη της Ιστανμπούλ.

«Υπάρχουν πεθαμένοι κάτω από τα κτίρια και τα μέγα-ρα», μου φώναξε. «Αυτοί θα εκδικηθούν για μας... Κι όχι μόνο δικοί μας πεθαμένοι, κύριε. Όλη η Πόλη στέκεται πάνω σε διαστρωματωμένα νεκροταφεία. Οι νεκροί είναι ο αληθινός της Εγκέλαδος... αλλά ποιος τολμά να βγει να το πει;»

Δεν μπορώ να περιγράψω με τι βλέμμα παρακολουθούσα το συγκινητικό σόου της διδασκάλισσας, η οποία,

16. Το βιβλίο, που είχε εκδοθεί στην Αθήνα, το έφαξα και το βρήκα. Τίτλοφορείται *Η Κωνσταντινούπολις ελληνική επί 2.577 έτη* και αποτελεί μνημείο υπεραισιοδοξίας, αλλά και μια ακαδημαϊκή ιστορική χρονογραφία της Πόλης σε υπερχαθαρεύουσα, όπως απαιτούσε η εποχή.

ως φινάλε, μου απήγγειλε άλλο ένα δραματικό στιχούργημα σχετικό με την ίδρυσή της Κωνσταντινούπολης από τον Κωνσταντίνο τον Μέγα, με αρχικό όνομα «Νέα Ρώμη»:

*«Και πόλιν ολβιούπολιν
αυτού προσαγορεύει
Πόλιν την μεγαλόπολιν
Πόλιν την Νέαν Ρώμην
Ρώμην την αρουτίδωτον
την μήποτε γηρώσαν
Ρώμην αεί νεάζουσαν
αεί καινιζομένην...»*

Μου έριξε μια αυστηρή ματιά να δει αν αφομοίωσα το μάθημα και, με εντελώς άλλη φωνή, μου είπε:

«Πρέπει να φύγω... Σήμερα νομίζω ότι έχουμε μοσχάρι κοκκινιστό με μελιτζάνες. Δυσανασχετώ δήθεν που τις τηγανίζουν, αλλά μου αρέσουν κι ας βλάπτουν». Έβγαλε ένα κοριτσίστικο γελάκι και απομακρύνθηκε μουρμουρίζοντας, προτού προλάβω να την αποχαιρετίσω.

Εξουθενωμένος, κάθισα πάλι στο παγκάκι να συνέλθω. Κι όπως έβλεπα θαμπά τον Κεράτιο, τρία μέτρα πέρα από τα πόδια μου, ξανάπιασα τις ρίμες... κι έγραφα στο σημειωματάριο:

*«Μια γριά Ρωμιά στην προκυμαία
έραψε παλτό με μια σημαία.
Με αδέρφια, συγγενείς στην Καλλιθέα
πρώην δασκάλα, πρώην ωραία».*

Φυσούσε όπως τα παλιά μεσημέρια, τις ζεστές Κυριακές. Από κάπου μου ήρθε η μυρωδιά τηγανητής μελιτζάνας.

Αφουγκράστηκα να εντοπίσω τους δράστες, όμως κατάλαβα ότι μάλλον είχα ερεθίσει τη μνήμη της όσφρησης. Έπειτα μου ήρθαν στο νου αυτά που έγραφε ο Ορχάν Παμούκ στο *Μαύρο βιβλίο* για μια μελλοντική, εντελώς εφιαλτική εξέλιξη-μετάλλαξη της Πόλης. Τι θα συνέβαινε αν στέρευαν τα νερά του Βοσπόρου. Η δική μου απορία, στο ίδιο περίπου μήκος κύματος, ήταν τι θα αποκάλυπτε ο Κεράτιος, η καθαυτό θάλασσα των Βυζαντινών, σε μια τέτοια τρομακτική εκδοχή. Πόσο πόνος, πόσα εγκλήματα και πόσα μνημειώδη κουφάρια θα φανέρωνε ο βυθός του, που τον φανταζόμουν άγριο, λασπωμένο και διάστικτο από τους μεγάλους ιστορικούς θυμούς. Ο Παμούκ, βέβαια, μιλά για τον Βόσπορο, αλλά δεν έχω καμιά αμφιβολία ότι με την ίδια λογική θα «υπερασπιζόταν» και τον αφυδατωμένο Χαλίτζ.

Διάβασα πολλά βιβλία, πολύ καλύτερα από το *Μαύρο βιβλίο* του Τούρκου νομπελίστα, του οποίου το *Μελένε κόκκινο* και το *Ιστανμπούλ* είναι αυτά που προτιμώ, όμως θεωρώ σπουδαία την περιγραφή του αποξηραμένου Βοσπόρου, γιατί πιστεύω ότι εξαντλεί μεταφορικά και προφητικά το τρέχον αίσθημα επιθετικότητας και ύποπτου μοντερνισμού που διακατέχει τη Νέα Ρώμη «την μηδέποτε γηρώσαν...», όπως μου απήγγειλε η διδασκάλισσα, που έφυγε περήφανα ηττημένη από τους δύσκολους καιρούς, για να γευτεί τις τηγανισμένες μελιτζάνες με το κοκκινιστό κρέας.

Γράφει, λοιπόν, ο Παμούκ:

«Είναι ολοφάνερο ότι, ύστερα από σύντομο διάστημα, ο παράδεισος που τώρα αποκαλούμε “Βόσπορο”, θα έχει

μετατραπεί σε κατάμαυρο βούρκο, όπου τα φοβίμια των σκεπασμένων με λάσπη παλιών πλοίων θα γυαλίζουν σαν φαντάσματα που δείχνουν τα λαμπερά τους δόντια. Και δεν είναι δύσκολο να φανταστεί κανείς πως, στο τέλος ενός ζεστού καλοκαιριού, αυτός ο βούρκος θα στεγνώσει σε διάφορα σημεία και θα λασπώσει σαν κοίτη ταπεινού ρέματος που ποτίζει μια μικρή κωμόπολη, κι ακόμα πως στις πλαγιές του, που θα ποτίζονται από τους υπόνομους, που θα τρέχουν παφλάζοντας σαν καταρράκτες από χιλιάδες οχετούς, θα φυτρώσουν χορτάρια και θ' ανθίσουν μαργαρίτες. Σ' αυτή τη βαθιά και άγρια κοιλάδα, όπου ο Πύργος του Λέανδρου [*νησίδα του Βοσπόρου, όπου υπάρχει φάρος*] θα υψώνεται πάνω σ' ένα βράχο σαν πραγματικός τρομακτικός πύργος, θ' αρχίσει μια καινούργια ζωή.

»Μιλάω για τις καινούργιες γειτονιές που θ' αρχίσουν να δημιουργούνται μέσα στη λάσπη αυτής της τρύπας που παλιά λεγόταν “Βόσπορος”, κάτω από τα βλέμματα των υπαλλήλων του δήμου, οι οποίοι, με κλήσεις στα χέρια, θα τρέχουν από τη μια γωνιά στην άλλη: στις παράγκες, τα μπαρ, τα καμπαρέ και τα κέντρα διασκέδασης, τα λούνα παρκ με τα αλογάκια, τις χαρτοπαικτικές λέσχες, τα τζαμιά, τους τεκέδες των δερβίσηδων και τις φωλιές των μαρξιστικών ομάδων, τις παράνομες βιοτεχνίες πλαστικών, τις βιοτεχνίες νάυλον καλτσών... Μέσα σ' αυτή τη χαοτική αταξία θα διακρίνονται φοβίμια από βυθισμένα καράβια των Ατμοπλοϊκών Γραμμών Χαγριγιέ, και χωράφια με καπάκια από μπουκάλια γκαζόζας και μέδουσες. Την τελευταία μέρα, όταν τα νερά θα έχουν τραβηχτεί μέσα σ' ένα λεπτό, ανάμεσα στα αμερικάνικα υπερωκεάνια και στους σκεπασμένους με φύκια ιωνικούς κίονες θα υπάρχουν σκελετοί από Κέλτες και Λίγυρες, που με ανοιχτά στόματα θα παρακαλούν άγνωστους θεούς,

κατάλοιπα χρόνων προϊστορικών. Μπορώ μάλιστα να φανταστώ ότι αυτός ο πολιτισμός, που θα υφώνεται ανάμεσα σε σκεπασμένους με μύδια βυζαντινούς θησαυρούς, σε τενεκεδένια κι ασημένια μαχαιροπίρουνα, σε χιλιόχρονα κρασοβάρελα και μπουκάλια γκαζόζας και σε φοβίμια πολεμικών πλοίων με μυτερές πλώρες, θα παίρνει το πετρέλαιο που του χρειάζεται για ν' ανάβει τις αρχαίες εστίες και λάμπες του από ένα παλιό ευρωπαϊκό πετρελαιοφόρο, που ο έλικάς τους θα έχει κολλήσει στο βούρκο».

Το *Μαύρο βιβλίο*, σε μετάφραση της Στέλλας Βρετού-Σοφριανίδου, πρωτοκυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Ωκεανίδα το 1997, χρονολογία που η σημερινή Κωνσταντινούπολη δεν υποψιαζόταν την τωρινή της εξέλιξη σε μια σχιζοφρενική μητρόπολη με τα υπέρ και τα κατά της, που ωστόσο –πώς να μην το ομολογήσω;– συνηγορούν στη διαβρωτική γοητεία της.

Περπάτησα κατά μήκος της παραλίας του Κεράτιου ώσπου βρέθηκα στην Τερσανέ τζαντεσί, ανάμεσα στις γέφυρες Ατατούρκ και Γαλατά, εκεί όπου χτυπά η καρδιά της συντεχνίας των μαστόρων, αφού όλη η περιοχή κατακλύζεται από καταστήματα με εργαλεία απίθανης χρησιμότητας. «Από υδραυλικές τάπες μέχρι βηματοδότες για βαριεστημένες καρδιές θα βρεις», μου είχε πει κάποτε ο Νεντίμ, στην αρχή της γνωριμίας μας. Εκεί βρίσκεται και το Αράπ τζαμί, που ο Ουμπέρτο Έκο, στο *Μπαουντολίνο* –μυθιστόρημα με αναφορές στην άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Σταυροφόρους, το 1204–, περιγράφει ως γενουάτικο κτίσμα, όπως και ήταν, προτού γίνει τζαμί.

Σε αυτά τα μυστηριώδη στενά στο... Πέραν της πόλης,

που πιο μυστηριώδη δεν γίνονται, τις Κυριακές, όταν ερημώνουν και αφήνονται στις γάτες και στους τολμηρούς περιπατητές, οι Βυζαντινοί, όπως αργότερα και οι Οθωμανοί, επέτρεψαν να αναπτυχθούν κοινότητες Γενουατών και Βενετών. Παράλληλα, σε όλη την ακτή φύτρωσαν ναυπηγεία, «ταρσανάδες» (tersane). Σχεδόν στη βάση της γέφυρας του Ατατούρκ (Ουνκαπανί, την ξέρουν οι περισσότεροι) βρίσκεται και το διάσημο για την ερωτική πολυμορφία του «Γεσίλ ντιρέκ χαμαμί», που τώρα έχει αλλάξει ύφος, διευρύνοντας ενοχλητικά τουριστικά τους ορίζοντές του.

Η μυρωδιά, όμως, που ερχόταν από την –γειτονική στη γέφυρα του Γαλατά– ψαραγορά, με τράβηξε σαν γάτα και της αφέθηκα ελαφρά τη καρδία και... τη κοιλία, αφού εκεί δρουν υπαίθριες ψαροταβέρνες με γυμνούς ηλεκτρικούς γλόμπους, τυλιγμένους στην υπέροχη ψαρίσια τσίκνα, δίκην... αμπαζούρ.

Βράδιαζε με το γνωστό, παρατεταμένο ακόμη, καλοκαιρινό δειλινό, αν και ήταν Κυριακή αυγουστιάτικη, μετά της Παναγίας. Από τη μια στιγμή στην άλλη όλα βάφτηκαν μενεξεδιά. Κι έτσι παρέμειναν για πάνω από μισή ώρα, με διαβαθμίσεις στο βαθύ μοβ και το μπλε ρουαγιαλ, καθώς σουρούπωνε κι άναβαν τα φώτα γύρω από τις ακτές σε Ευρώπη και Ασία. Το τζαμί του Σουλεϊμάν φώτισε τους επιβλητικούς μιναρέδες του σαν πυραύλους έτοιμους να εκτοξευτούν προς την τελευταία Πανσέληνο του καλοκαιριού, που ανέτειλε αυτάρεσκα μέσα από μικρά πράσινα σύννεφα.

Διάλεξα τραπέζι ακριβώς απέναντι από το Σουλεϊμανιγιέ, για να ξεκοκαλίσω τρία ψητά σκουμπριά με ή χωρίς τεχνολογική επέμβαση για να δείχνουν φρέσκα. Και

μάλλον έτσι έδειχναν, τουλάχιστον γευστικά... Όμως, επειδή είναι γνωστό τοις πάσι τι έκανε ο διάβολος στα παιδιά του όταν δεν είχε δουλειά, πάνω που ήμουν έτοιμος να χιμήξω στο τρίτο σκουμπρί, είδα έντρομος να με περικυκλώνουν δύο ευτραφείς κυρίες, να με παρατηρούν με θριαμβευτικά χαμόγελα και, σε κλάσμα δευτερολέπτου, με μία φωνή, να κραυγάζουν:

«Ε... λοιπόν, ο κόσμος είναι πολύ μικρός!»

Όντως, ο κόσμος –δυστυχώς ή ευτυχώς– είναι μικρός, γιατί οι καλές κυρίες, έχοντας περιδρομιάσει ποιος ξέρει πόσες σαρδέλες, χαμσιά και καλαμάρια, με γνώριζαν ως συγγραφέα, ως άνθρωπο και ως Θρακιώτη. Μου εξήγησαν πως ήταν Κομοτηναίες, αναφέροντας μάλιστα ότι είχαμε κοινούς γνωστούς από την παλαιολιθική εποχή και δήλωσαν ότι ήμουν, πάνω απ’ όλα, ο άνθρωπός τους! Είχαν διαβάσει –εδώ ένιωσα το τσίμπημα που νιώθουν οι απανταχού συγγραφείς, όταν τους μιλούν για τα κιτάπια τους– την *Κωνσταντινούπολη – Των ασεβών μου φόβων* και ήθελαν διευκρινίσεις σε δύο μόνο σημεία.

Μπουκωμένος ψάρι και πράσινη καυτερή πιπεριά, στραβοκατάπια και, αφού άρχισα να βήχω με μάτι ροφού εξόφθαλμου από το κάψιμο, δέχτηκα να ακούσω τις απορίες των κυριών.

Πρώτο και πιο επείγον ήταν να τους πληροφορήσω πού θα μπορούσαν να βρουν τον «φαλτζί» –μάντη, μέντιουμ, αστρολόγο– που περιγράφω στο σχετικό κεφάλαιο και, δεύτερο, να τους λύσω μερικές απορίες που τους είχε δημιουργήσει η τηλεοπτική σειρά *Σουλεϊμάν ο Μεγαλοπρεπής*.

Για τον «φαλτζί», απάντησα ότι ήταν μυστικό ζωής

και θανάτου κι ότι δεν γνώριζα πού ακριβώς με είχε οδηγήσει προ πενταετίας ο Σελίμ. Τους είπα ειλικρινά και αόριστα «...κάπου στην ασιατική μεριά, κοντά στο μεγάλο νεκροταφείο του Ουσκουντάρ».

Οι κυρίες στένεψαν από δυσπιστία τα μάτια, έδειξαν ελαφρά κατανόηση, μου υπέδειξαν να μη φάω το τρίτο σκουμπρί γιατί είναι βαρυστόμαχο ψάρι και περάσαμε στο τηλεοπτικό σκέλος. Εδώ το θέμα ήταν η κουζίνα του παλατιού, γιατί την προηγούμενη μέρα είχαν περάσει από το Τοπ Καπί (Καπού το ορθόν, επαναλαμβάνω) ψάχνοντας απεγνωσμένα να βρουν ομοιότητες και να επισημάνουν σημεία και γωνιές που έβλεπαν στην τηλεοπτική σειρά. Η πιο ζωνρή από τις δύο Κομοτηναίες κυρία ύψωσε φωνή πως ήταν φως φανάρι πως όλα ήταν σκηνικό. «Η κουζίνα μου είναι δέκα φορές μεγαλύτερη από του Σουλεϊμάν, κύριε Ξανθούλη», κατέληξε. Η ετέρα κυρία, πιο συγκαταβατική, δικαιολόγησε την κατάσταση, λέγοντας πως πρόκειται για «συμβολική κουζίνα». Πάντως και οι δύο απαιτούσαν, με κάποια ένταση και επιτόπου, την άποψή μου.

Έβγαλα λοιπόν κι εγώ ένα σεμνό λογύδριο, ξεκινώντας με το ασφαλές «Κυρίες μου, δεν είμαι ιστορικός, αλλά...». Και μετά το «αλλά», κάπως ανακουφισμένος πια από την πιπεριά-λάβα, αναμάσησα πληροφορίες που είχαν ξεμείνει στη μνήμη μου από τον καιρό που διάβαζα μετά πάθους οθωμανική ιστορία για το μυθιστόρημά μου *Ο Τούρκος στον κήπο* (2001).

...Οι κουζίνες στο Τοπ Καπού βεβαίως και αποτελούσαν μια πολύπλοκη και ενδιαφέρουσα περίπτωση. Όσο για τον αιώνα που μεγαλουργούσε ο Σουλεϊμάν, εξήντα μάγειροι και διακόσιοι επιτήδευοι βοηθοί υπό τις διαταγές του «αστσίμπασι», δηλαδή του αρχιμάγειρα, καθημερινά μαγείρευαν τεράστιες ποσότητες φαγητού, για να χορτάσουν το πλήθος που εργαζόταν στο παλάτι, υπηρετώντας τις ανάγκες της δυναστείας.

Για τον Σουλτάνο υπήρχε ξεχωριστή κουζίνα, η «χας μουτφάκ» (ιδιωτική κουζίνα), ενώ εντελώς άλλη ομάδα μαγείρων εξυπηρετούσε το χαρέμι, το οποίο διηύθυνε με σιδηρά πυγμή η βαλιντέ σουλτάνα, η μητέρα του εκάστοτε Σουλτάνου. Επί Σουλεϊμάν, στη «χας μουτφάκ» εργαζόνταν δεκαεπτά μάγειροι, δώδεκα καλφάδες κι ένας αρχιμάγειρας.

«Στην τηλεόραση δεν ήταν δυνατό να δείχνουν τόσο κόσμο, οπότε, τηλεοπτική αδειά, βλέπετε ό,τι βλέπετε», είπα απολαμβάνοντας την απογοήτευση στο πρόσωπο των συμπατριωτισσών μου, καθώς δεν έδειχναν να νιώθουν την παραμικρή τύψη που μου είχαν σακατέψει την όρεξη.

Για χαριστική βολή, τους ανέφερα πως, σύμφωνα με έγγραφα του 16ου αιώνα, από τις πιο ενδιαφέρουσες κουζίνες στο Τοπ Καπού ήταν το «χελβαχανέ», δηλαδή το μέρος όπου κατασκευάζονταν οι χαλβάδες, τα σερμπέτια, τα μαντζούνια, τα γλυκά και τα διάφορα φαρμακευτικά σκευάσματα που απαιτούσαν γουδί και φωτιά. Εικάζουν πως, εκτός του αρχιχαλβατζή, στο «χελβαχανέ» εργαζόνταν περισσότερα από οκτακόσια άτομα.

«Στην τηλεόραση δείχνουν μόνο έναν χοντρό μάγειρα

και δυο-τρεις παρατρεχάμενους», μουρμούρισε εκνευρισμένη η ζωηροτέρα των κυριών. Η άλλη απλώς αναστέναξε με ένα ευγενικό χαμόγελο. Αποχαιρετιστήκαμε, αφού με ευχαρίστησαν για την προθυμία μου να τις απογοητεύσω με τόσο εγκυκλοπαιδικό ύφος.

Το σκουμπρί έμεινε άθικτο, αλλά δάγκωσα λίγη ακόμη καυτερή πιπεριά, μαζί με ξερό κρεμμύδι και μαϊντανό, για να αλλάξω γεύση. Κι όταν σηκώθηκα, τράβηξα προς τη γέφυρα του Γαλατά, να δω την Πόλη, ολόφωτη, να βουλιάζει στο μαύρο νερό...

Στην Ντιβάν γιολού (οδός Διβανίου), στον πάλαι ποτέ επίσημο δρόμο, απ' όπου περνούσαν πομπές νεκρώσιμες και παρελάσεις θεαματικές της κραταιάς ή σχεδόν κραταιάς Οθωμανικής αυτοκρατορίας, το μεγάλο βράδυ της τελευταίας Κυριακής βρέθηκα να ψάχνω –γιατί ποτέ δεν το εντοπίζω εύκολα– ένα μαγαζί με συνηθισμένα τουριστικά είδη, που συνήθως μένει ανοιχτό και μετά τα μεσάνυχτα.

Η Ντιβάν γιολού δεν βρισκόταν μακριά από το τριάστερο ξενοδοχείο μου –που, όσο περνούσαν οι μέρες, τα αστέρια του όλο και θάμπωναν, βοηθούντων και κάποιων Σαουδαράβων πέμπτης κατηγορίας, μετά των οικογενειών τους, που δεν είχαν στοιχειώδη αντίληψη περί ησυχίας και σεβασμού των λοιπών ενοίκων– οπότε ένας περίπατος, πέραν των άλλων, θα βοηθούσε και στη χώνεψη.

Η Ντιβάν «ξύνει» τη δεξιά πλευρά του Σουλτάν Αχμέτ, της πλατείας του βυζαντινού Ιπποδρόμου, και τραβά

προς τα πάνω (Μπαγιατζζίτ, Πανεπιστήμιο κτλ.) παράλληλα με το τραμ.

Προσπέρασα τα ήρεμα εκείνη την προχωρημένη ώρα πασιγνώστα φαγάδικα «Σουλτάν Αχμέτ κιοφτεσί», προσπέρασα και το μικρό αλλά συμπαθές βιβλιοπωλείο που ειδικεύεται σε εκδόσεις αναφερόμενες στην Πόλη (λογοτεχνικά και ταξιδιωτικά βιβλία, λεξικά, χάρτες) και, με λίγη καλή θέληση, αφού όλα τα καταστήματα τουριστικών ειδών μοιάζουν μεταξύ τους, το βρήκα.

Στο μαγαζί αυτό, με τα εντελώς αδιάφορα για μένα είδη, οι υπεύθυνοι κατάλαβαν πως κάποιοι πελάτες ενδιαφέρονται για τις μουσικές που ακούγονται στις σωρηδόν προβαλλόμενες από τα ελληνικά κανάλια τουρκικές σειρές. Δεν τους απασχολούν οι «λεπτομέρειες», όπως για παράδειγμα η ποιότητα του ήχου. Τους αρκεί που έχουν στα ράφια τους τις μουσικές από τις δημοφιλείς σειρές: από τον Σουλεϊμάν –ο τουρκικός τίτλος είναι *Muhteşem Yüzyıl* (Μεγαλοπρεπής αιώνας)– ως την πιο σαχλή σαπουνόπερα.

Εκεί, λοιπόν, σ' αυτή την ξενύχτικη γωνιά, όσο κι αν φαίνεται περίεργο, βρίσκω τα σάουντρακ ενός θαυμάσιου νέου Τούρκου συνθέτη, του Τοϊγκάρ Ισικλί.

Ο Ισικλί, που βιοπορίζεται από τις μουσικές που γράφει για τις σειρές της εταιρείας παραγωγής «*Ay Yarım*», κατορθώνει να αυτονομείται και να ξεπερνά τη δέσμευση της εικόνας και τη χρησιμότητα της μουσικής για τη φόρτιση του σεναρίου. Έτσι κατορθώνει να δημιουργεί μια απολύτως δική του κατάσταση.

Από την πρώτη φορά που τον άκουσα, αιφνιδιάστηκα ευχάριστα από τον τρόπο με τον οποίο σε αγγίζουν τα

θέματά του. Είναι πολύ νέος και τολμώ να πω, όπως διαπίστωσα στη συνέχεια, ότι επηρεάστηκε βαθιά από τον Μάνο Χατζιδάκι. Δεν θα αναφέρω τον Θεοδωράκη, που έτσι κι αλλιώς είναι ιδιαίτερα γνωστός στη γειτονική χώρα, όπως επίσης η Ελένη Καραϊνδρου και η Ευανθία Ρεμπούτσινα¹⁷.

Ο Ισικλί διαχειρίζεται μουσικά θέματα που παραπέμπουν μεν στον Χατζιδάκι, όμως καλά αφομοιωμένα, με έναν ήχο που δεν μιμείται αλλά εμπλουτίζεται από τα εθνικά –ας το πω έτσι– στοιχεία της καταγωγής του. Έχει γράψει μουσική για πετυχημένες τηλεοπτικές σαπουνόπερες (όπως *Κισμέτ*, *Πειρασμός*, *Εζέλ*, *Φατμαγκιούλ*, *Καρανταγί κ.ά.*).

Και μπορεί οι παραγωγοί να ζητούν από τους σεναριογράφους εξωφρενικές ανατροπές στην πλοκή για να αυξήσουν την τηλεθέαση, όμως ο Τοϊγκάρ Ισικλί υπερασπίζεται έντιμα το ζητούμενο, με αποτέλεσμα που συχνά ξεπερνά τον τυπικό επαγγελματισμό. Στα CD των σάουντρακ η ευαισθησία και το ταλέντο του βγαίνουν ανάγλυφα.

Όσο για την υποψία μου πως η σχέση του με το έργο του Χατζιδάκι δεν είναι τυχαία, επαληθεύτηκε όταν άκουσα μια ηθοποιό, σε σειρά της οποίας τη μουσική υπογράφει ο Ισικλί, να μουρμουρίζει –χωρίς

17. Η Ευανθία Ρεμπούτσινα, μετά την ταινία του Τάσου Μπουλέμη *Πολίτικη κουζίνα*, συνεργάστηκε με Τούρκους σκηνοθέτες της νεότερης γενιάς, όπως ο Τσαάν Ιρμάκ. Η ταινία του Ιρμάκ *Babam ve oğlum* (Ο πατέρας μου και ο γιος μου), με μουσική δική της και πρωταγωνιστή τον σπουδαίο καρατερίστα Τσετίν Τεκιντόρ (γνωστό στο ελληνικό κοινό ως «πατέρα» στις τηλεοπτικές σειρές *Καρανταγί* και *Ασί*), θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές ταινίες του σύγχρονου τουρκικού κινηματογράφου.

λόγια– ολόσωστα το τραγούδι «Τα παιδιά κάτω στον κάμπο»¹⁸. Σαν να ήθελε να τονίσει το στίγμα των επιρροών του ή σαν να μας έκλεινε φιλικά το μάτι.

Κανέννας ίσκιος δεν είναι απρόσωπος. Αυτό σκεφτόμουν καθώς επέστρεφα με βαριά καρδιά στο ξενοδοχείο, για να ετοιμάσω βαλίτσα. Προχωρούσα στη σιωπηλή πλατεία του Σουλτάν Αχμέτ, με τη σελήνη νοσταλγικά πολυκαιρισμένη πίσω από τους μιναρέδες, ενώ φαντασιωνόμουν πως με ακολουθούσαν πιστοί δούλοι και, σε πρώτη ευκαιρία, δολοφόνοι κάποιου Σουλτάνου, έκπτωτου από τον Παράδεισο του Προφήτη. Οι ίσκιος από τα φυλλάματα των δέντρων άλλαζαν κάθε τόσο σχήμα, ενώ η λάμψη του φεγγαριού τούς μεγέθυνε τρομακτικά.

Έφτασα ως την πύλη του Τοπ Καπού, λες και έφαχνα για σουβενίρ-απομεινάρια από τα φρικιαστικά δώρα που προσέφεραν στον Πατισάχ οι υποτελείς του. Δηλαδή κομμένα κεφάλια αντιπάλων, σε κιούπια με λάδι. Έπειτα, για να ξεφύγω από την ελκυστική αγριάδα της Ιστορίας, με τους «πέτρινους ήρωες των Βυζαντινών και τους υφασματένιους των Οθωμανών», όπως μου είχε πει ο Νεντίμ κάποτε, θέλοντας να δώσει ένα πιο ανάλαφρο και ντιζαϊνάτο προφίλ στους νομάδες προγόνους του, μπήκα στα στενά που μύριζαν τσιγάρο. Τέτοια ώρα, όλοι οι μαγαζάτορες χαλιών και τουριστικών ειδών ξαγρυπνούσαν

18. Το τραγούδι του Μάνου Χατζιδάκι «Τα παιδιά κάτω στον κάμπο» ακούστηκε με δικούς του στίχους στην ταινία του Ντούσαν Μακαβέγιεφ *Sweet movie* (1973-74). Πρώτη φορά, αλλά με διαφορετικούς στίχους, τραγουδήθηκε στο θεατρικό έργο του Αλέξη Δαμιανού *Το καλοκαίρι θα θερίσουμε*, το 1946.

και κάπνιζαν, περιμένοντας τους εξ ουρανού πελάτες.

Τα στενά πέριξ του Σουλτάν Αχμέτ είναι γεμάτα από ξενοδοχεία και ξενώνες. Πέρασα από μπροστά τους λαθραία, χωρίς να μου δώσουν την παραμικρή σημασία. Εξάλλου όλοι τους έχουν αναπτυγμένη διαίσθηση για τους σοβαρούς πελάτες. Κάπου εισέπραξα ένα βλέμμα γεμάτο μνησίκακο παράπονο – κι αυτό ήταν όλο κι όλο. Νιώθοντας περιττός σ' εκείνη τη γειτονιά της συμπυκνωμένης αδράνειας, τάχυνα το βήμα, αλλά από αφηρημάδα μπερδεύτηκα και κατηφόρισα προς τα τείχη που συνορεύουν με την παραλιακή λεωφόρο.

Το γνώριμο γκρι του αλουμινίου της ανοιχτής θάλασσας προτού αγκαλιαστεί με το παθιασμένο πράσινο-μπλε του Βοσπόρου τώρα ήταν γαληνεμένο από την ασημένια προσφορά του αυγουστιάτικου φεγγαριού. Ναι, το ασήμι κόντρα στο σκοτάδι μου φαινόταν απείρως πιο παρήγορο από τα φωτογραφικά δειλινά, με το χρυσό ανάκατο με χρώματα της κολοκύθας, του μάνγκο και του ωμού κρέατος...

Πέντε, δέκα λεπτά, ίσως και μισάωρο στεκόμουν απέναντι σ' εκείνη τη μαγεία. Ήξερα πως η επιθυμία του ίδιου ταξιδιού, με πανομοιότυπη λογική, θα συνεχιζόταν όσο διαρκούσε η ζωή, για να μου φανερώνονται αποτυπώματα καιρών και ασεβείς παραλείψεις, αλλά και να εξιλεώνομαι ασεβώντας ξανά και ξανά, προτάσσοντας αδυναμίες ανώτερες της θνητότητάς μου.

Δεν είναι ίδιον του χαρακτήρα μου να μπλέκω σε μεταφυσικές αερολογίες, όμως το μοιρολατρικό υπόβαθρο της Κωνσταντινούπολης, αθεράπευτα μελαγχολικό παρ' όλη τη μετάλλαξή της σε μητροπολιτικό κόμβο, με

γεμίζει ερωτηματικά. Σίγουρα κάποια υπερβατική διεργασία λαμβάνει χώρα πίσω από την αυτονόητη γοητεία της. Ακόμη και η παρωδία της δημοκρατίας λειτουργεί υπέροχα σ' αυτή την πολιτεία, με ήρωες και αντιήρωες σε άψογες ερμηνείες...

Ήταν όμως πολύ αργά, οι ώρες ήδη καλωσόριζαν τη Δευτέρα κι έτσι κατηφόρισα προς το άναστρο ξενοδοχείο, ακριβώς αντίθετα από την ασημένια θάλασσα της Προποντίδας, για λίγες ώρες ύπνου.

Καληνύχτα σας ή, μάλλον, *ιγί γκετζελέρ*. Κι ακόμα πιο σωστά, στο επανιδείν, μιας και το οδοιπορικό στην Πόλη-Ιστανμπούλ συνεχίζεται...

Γ.Ξ.

Σεπτέμβριος 2013

